

Väkivaltarikollisuuden uhrikokemukset ja ilmoitusalttiutta selittävät tekijät Suomessa

Sosiologia
Turun yliopisto
pro gradu -tutkielma

Vilma Wilkko

14.9.2024
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiologia

Tekijä: Vilma Wilkko

Otsikko: Väkivaltarikollisuuden uhrikokemukset ja ilmoitusalttiutta selittävät tekijät Suomessa

Ohjaaja: sosiologian professori Mikko Niemelä

Sivumäärä: 73 sivua

Päivämäärä: 14.9.2024

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitetään suomalaisten väkivaltarikosten uhrikokemuksia ja väkivaltarikosten olosuhdetekijöiden sekä uhrien yksilötekijöiden yhteyttä ilmoitusalttiuteen.

Yhteiskuntapoliittiset päätökset nojaavat vahvasti virallisiin rikollisuustilastoihin sekä julkiseen keskusteluun rikollisuudesta. Virallisten tilastojen edellytyksenä on kuitenkin rikosten ilmitulo. Uhrien ilmoitusalttiutus on yksi merkittävimmistä tekijöistä, joka vaikuttaa rikosten ilmituloasteeseen. Suomessa väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiuden on viime vuosina arvioitu vakiintuneen alle kymmenen prosentin tasolle. Merkittävä osa rikoksista jää viranomaisilta piiloon. Tutkielman tavoitteena on lisätä tietoa väkivaltarikosten uhrien uhrikokemuksista ja ilmoitusalttiutta selittävästä tekijöistä, joiden ymmärtäminen on edellytyksenä ilmoittamisen kannustustoimenpiteiden oikealle kohdentamiselle.

Tutkimuksen pääkysymyksenä ovat, millaisia suomalaisten väkivaltauhrikokemukset ovat ja mitkä tekijät selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta.

Tutkimuksen aineistona toimii Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) vuodelta 2021. Aineiston avulla selvitetään rikoksen olosuhdetekijöiden sekä väkivaltarikosten uhrien demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden suhdetta uhrikokemuksiin sekä ilmoitusalttiuteen. Rikoksen olosuhdetekijöinä tutkitaan tapahtumapaikkaa, tekijän suhdetta uhriin sekä teon vakavuutta. Teon vakavuuden mittarina käytetään teosta uhrille aiheutunutta fyysistä vammaa. Demografisina ja sosioekonomisina selittävinä tekijöinä ovat uhrin ikä, sukupuoli, siviilisääty, etninen tausta, työmarkkina-asema, koulutus sekä taloudellinen toimeentulo.

Tutkimustulosten mukaan yleisimpiä väkivaltarikosuhrikokemuksia ovat pahoinpitelyrikokset. Suurin osa väkivaltaa kokeneista on joutunut 1-2 väkivallanteon kohteeksi vuoden aikana. Uhreina korostuvat nuoret ja opiskelijat. Uhrikokemukset ovat kaikissa tekemuodoissa naisilla yleisempiä kuin miehillä. Tapahtumapaikkana korostuu pääasiassa julkiset paikat, seksuaalisten tekojen osalta yksityiset paikat. Pahoinpitelyrikoksissa tekijä on lähes yhtä usein tuttu kuin tuntematon, uhkauksissa tekijä on useimmiten tuntematon ja seksuaalisissa teoissa puolestaan tuttu.

Väkivaltarikoksen uhreista vain 8,6 % ilmoitti kokemastaan poliisille. Ilmoitusalttiutta selkeästi korotti teosta aiheutunut fyysinen vamma. Heikoiten ilmoitettiin pahoinpitelystä, useimmin uhkauksista. Sosioekonomisella asemalla havaittiin yhteys ilmoitusalttiuteen. Heikosti taloudellisesti toimeentulevat ilmoittivat useammin kuin muut, kun taas opiskelijat ja naimattomat ilmoittivat muita harvemmin.

Tutkimuksella saatiin tietoa uhrikokemuksista ja ilmoitusalttiudesta väestölle yleistettävällä tasolla. Ilmoitusalttiutta kohottavia toimenpiteitä tulisi tutkimuksen tulosten mukaan kohdentaa esimerkiksi nuorten, opiskelijoiden ja naimattomien väestöryhmiin, joissa ilmoitusalttiuden osoitettiin olevan muita ryhmiä matalampaa. Myös niille uhreille, joille ei aiheudu teosta vammaa, tulisi osoittaa ilmoittamisen kannustustoimenpiteitä.

Avainsanat: uhrikokemukset, väkivaltarikollisuus, ilmoitusalttiutus, piilorikollisuus, kokonaisrikollisuus, logistinen regressioanalyysi

Sisällysluettelo

1	JOHDANTO	4
2	VÄKIVALTARIKOLLISUUS SUOMESSA	7
2.1	Väkivaltarikollisuuden laajuus	7
2.2	Väkivaltarikollisuuden piirteet	10
2.3	Väkivaltarikollisuuden aukkokohtat	13
2.3.1	Piilo-, ilmi- ja kokonaisrikollisuus	13
2.3.2	Kohti kokonaisrikollisuuden ymmärtämistä	15
3	VÄKIVALTARIKOLLISUUS JA ILMOITUSALTTIUS	18
3.1	Ilmoitusalttius väkivaltarikollisuudessa	18
3.2	Väkivaltarikollisuuden ilmoitusalttiutta selittävät tekijät	19
3.2.1	Rikoksen vakavuus	20
3.2.2	Luottamus viranomaisiin	21
3.2.3	Uhrin kokemus ja häpeä	22
3.2.4	Uhrin demografiset ja sosioekonomiset tekijät	23
3.2.5	Uhrin suhde tekijään	25
4	TUTKIMUSASETELMA	27
4.1	Tutkimuksen tavoitteet	27
4.2	Tutkimusaineisto ja muuttujat	31
4.2.1	Selitettävät muuttujat	32
4.2.2	Selittävät muuttujat	34
4.3	Tutkimusmenetelmät	38
4.4	Tutkimusetiikka	39
5	TULOKSET	41
5.1	Väkivaltarikosten uhrikokemukset	41
5.2	Väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttius	51
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	57
	Lähteet	64
	Liitteet	73
	Liite 1. Uhrikokemusten määrien paikantuminen vastaajien keskuudessa	73

1 JOHDANTO

Rikollisuus ja etenkin väkivaltarikollisuus on paljon julkista ja poliittista keskustelua herättävä aihe. Nuorten väkivaltarikollisuus, huumerikollisuus ja muu rikoksilla oirehtiminen ovat lähes päivittäisiä mediakeskustelun aiheita. Virallisten tilastojen valossa rikollisuuden kokonaismäärä on viime vuosikymmeninä ollut pääasiassa laskussa, mutta tuoreimpien tilastojen mukaan kehitys on kääntynyt nousuun. Erityisesti nuorten väkivaltarikollisuus on lisääntynyt. Viralliset tilastot yhteiskunnallisista ilmiöistä ja niiden muutoksista, mutta myös julkinen keskustelu vaikuttavat myös yhteiskuntapoliittisiin päätöksiin. Validit rikollisuusmittarit ovat keskeinen edellytys kontrollipolitiikan sekä yksittäisten rikoksantorjunta- ja hoito-ohjelmien onnistuneisuuden ja vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmasta.

Rikollisuuteen kiinnitetty huomio yhteiskunnassamme on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana. Rikollisuuden määrästä ja sen kehityksestä esitetään jatkuvasti näkemyksiä julkisuudessa. Rikollisuus on siten läsnä elämässämme, vaikka emme itse joutuisikaan rikoksen uhriksi. Yhteiskunnalla on korostuneen suuri tarve saada tietoa siitä mitä, miten, missä ja kenelle tapahtuu. Kontrollipoliittisia päätöksiä perustellaan usein rikollisuuskehitystä koskevalla tiedolla, mutta myös julkisuudessa esitetyillä väitteillä. Kontrollipolitiikan, mutta myös yksittäisten rikoksantorjunta- ja hoito-ohjelmien, onnistumisen ja vaikuttavuuden arviointi edellyttää valideja rikollisuusmittareita, joilla voidaan toteuttaa rikollisuuden todellisen kehityksen arviointia.

Viranomaistilastot eivät kuitenkaan yksinään anna todellista kuvaa rikosten määrästä ja rikostyypeistä. Viranomaisten tietoon jää tulematta yhä suuri osa rikoksista. Kokonaiskuvaa rikollisuudesta muodostettaessa on siten tärkeää hyödyntää eri tietolähteitä. (Näsi & Kolttola 2022, 34; Kivivuori & Niemi 2017, 4.) Kyselytutkimukset voidaankin nähdä edellytyksenä kokonaisrikollisuustilanteen hahmottamiseksi. Kyselytutkimuksilla voidaan selvittää niin uhrikokemuksia, ilmoitusalttiutta ja siihen vaikuttavia seikkoja kuin myös rikolliseen toimintaan osallistumista. Viranomaistilastojen ulkopuolelle jäävien rikosten ominaispiirteiden ja ilmoittamatta jättämiseen liittyvien tekijöiden tutkiminen on yhteiskunnallisesti ensiarvoisen tärkeää. Rikosten tilastoitumiseen voi vaikuttaa niin yleinen rikoskäyttäytyminen, ilmoitusalttiutus, kirjaamisalttiutus, poliisikontrollin kohdentaminen, muu valvonta sekä lakimuutokset. Kaikkiin näihin edellä mainittuihin vaikuttaa puolestaan yhteiskunnalliset,

kulttuuriset ja sosiaaliset tekijät, jotka tekevät ilmoitusalttiuden tutkimisesta myös sosiologisesti kiinnostavan aihepiirin.

Tehokkaiden oikeussuojakeinojen varmistaminen myös omalta osaltaan edellyttää rikoksen ilmituloa viranomaisille. Mikäli rikoksista ei ilmoiteta, jäävät rikosten uhrit todennäköisemmin tarjolla olevien tukipalveluiden ulkopuolelle, eivätkä he tule tietoisiksi oikeuksistaan. Näin ollen tukipalveluiden ja viranomaisten toimilla ei myöskään pystytä puuttumaan toistuvan uhriksi joutumisen (*repeat victimization*) kierteen katkaisemiseksi. (Åberg 2021; Skinnari ym., 2019, 121; Smolej 2013, 10–12; Grove ym., 2012.) Euroopan unionin perusoikeusviraston rikollisuutta, turvallisuutta ja rikosten uhrien oikeuksia koskevassa raportissa (2021) todetaan, että EU:n jäsenvaltioiden tulisi harkita erilaisia kannustustoimenpiteitä ilmoitusalttiuden kohottamiseksi. Kannustustoimenpiteiden tulisi kuitenkin kohdentua niihin tekijöihin, jotka tosiasiallisesti kansallisesti vaikuttavat ilmoitusalttiuteen. Jotta Suomessa pystytään luomaan oikeanlaisia ilmoituskykyä ja -halua parantavia kannustustoimenpiteitä ja kohdentamaan niitä oikein, tulee tutkimuksissa ensin selvittää ne seikat, jotka positiivisesti tai negatiivisesti vaikuttavat ilmoitusalttiuteen.

Tutkimukset osoittavat, että eri rikoslajien tilastoitumisen välillä on merkittäviä eroja. Väkivaltarikoksista, pois lukien henkirikokset, ilmoitetaan kansallisesti, mutta myös kansainvälisesti, muita rikostyyppejä verrattain harvemmin viranomaisille (Näsi & Kolttola 2022, 34; Suonpää & Raeste 2022, 12-13; Niemi & Lappi-Seppälä 2019, 11; Lehti ym. 2017, 13.) Vakuutusyhtiöt usein edellyttävät rikosilmoituksen tekemistä poliisille korvausasioiden käsittelyn aloittamiseksi ja siksi erityisesti omaisuusrikosten korkeamman ilmoitusprosentin taustalla vakuutusyhtiöiden roolia on pidetty merkittävänä. (Kolttola & Anning 2022, 108; Niemi & Lappi-Seppälä 2019, 13.)

Henkilökohtainen vapaus, koskemattomuus ja turvallisuus on Suomen perustuslaissa (731/1999) määritelty jokaisen perusoikeudeksi. Jokaisella Suomessa tulisi olla mahdollisuus näiden oikeushyvien toteutumiseen. Suomessa poliisi on esitutkintalain myötä velvollinen kirjaamaan ja tutkimaan sen tietoon tulevat yleisen syytteen alaiset rikokset sekä asianomistajan poliisille ilmoittamat asianomistajarikokset (Esitutkintalaki 805/2011). Perusodotuksena toimivalle ja tasa-arvoiselle yhteiskunnalle, sekä oikeusjärjestelmän toteutumiselle voidaankin pitää sitä, että rikoksista ilmoitetaan viranomaisille sekä sitä, että oikeus(rikos)prosessin aikana rikoksen uhrit ja todistajat toimivat yhteistyössä oikeusjärjestelmän kanssa.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan suomalaisten väkivaltarikollisuuden, erityisesti pahoinpitelyrikosten, uhrikokemuksia ja siihen liittyvää ilmoitusalttiutta. Tutkimuksen pääkysymyksinä ovat, millaisia suomalaisten väkivaltauhrikokemukset ovat ja mitkä tekijät selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta viranomaisille. Näitä kysymyksiä lähestytään selvittämällä missä määrin rikoksen olosuhdetekijät (teon vakavuus, uhrin ja tekijän suhde sekä rikoksen tapahtumapaikka) sekä uhrin demografiset tekijät (sukupuoli, ikä, siviilisääty, etnisyys ja sosioekonominen asema) ovat yhteydessä väkivaltauhrikokemuksiin ja toisaalta, miten nämä tekijät vaikuttavat uhrien ilmoitusalttiuteen. Teon vakavuuden mittarina käytetään teosta aiheutunutta fyysistä vammaa.

Rikosten syntymistä on kuvattu monivaiheiseksi ja pitkäksi sosiaalisiksi prosessiksi (Kivivuori ym. 2018), mutta myös rikosten jälkeiset tapahtumakulut voivat olla monivaiheisia ja moniulotteisia. Rikoksilla voi olla kauaskantoisia seurauksia niin rikosten uhreille kuin yhteiskunnalle laajemminkin, eikä niitä siksi saa jättää tutkimuksellisesti huomiotta. Kansainvälisesti tutkimustietoa kokonaisrikollisuuden määristä ja laadusta, sekä ilmoitusalttiudesta on jo vuosikymmenten ajan tuotettu erilaisten uhrikyselyiden ja kokonaisturvallisuuskyselyiden keinoin. Aiemmassa kirjallisuudessa ilmoitusalttiutta sekä puhumattomuuden kulttuuria oikeusjärjestelmässä on kansainvälisesti selitty useilla eri mekanismeilla (esim. Kelley ym. 2021; Skinnari ym., 2019; Xie & Baumer 2019; Mercier 2002; Kidd & Chayet 1984.). Näissä tutkimuksissa ilmoituskäyttäytymistä on selitetty niin yksilötekijöillä kuin laajemmilla kulttuurisilla tekijöillä – rikoksen vakavuus, luottamus viranomaisiin, uhrikokemukseen liittyvä häpeä, uhrin sosiodemografiset tekijät sekä uhrin ja tekijän suhde korostuvat useimmissa tutkimuksissa.

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu viranomaistilastojen pohjalta ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Rikoslait ja niiden tunnusmerkit vaihtelevat maittain ja siten eri rikoskategorioiden vertailu muussa kuin kuolemaan johtaneessa rikollisuudessa voi olla hankalaa. Kansainvälisessä vertailussa viitteellistä, jonkin verran luotettavampaa tietoa on saatavilla uhritutkimusten tuloksia vertailemalla, mutta tulokset eivät silti ole suoraan hyödynnettävissä Suomessa. (Lehti & Kivivuori 2013, 45; Lehti ym. 2013, 68.) Kansallisesti rikosuhrikokemuksia on Suomessa mitattu aiemmin rikosuhritutkimuksilla ja poliisibarometrilla, mutta yksiselitteisesti ilmoitusalttiutta selittävistä tekijöistä on hyvin vähän tutkimustietoa. Siksi onkin tärkeää tutkia lisää väkivaltarikosten uhrien uhrikokemuksia sekä ilmoitusalttiuteen vaikuttavia tekijöitä suomalaisessa kontekstissa.

2 VÄKIVALTARIKOLLISUUS SUOMESSA

2.1 Väkivaltarikollisuuden laajuus

Rikoksella tarkoitetaan sellaista tekoa, joka on lainsäädännössä määritelty rangaistavaksi. Määrällisesti suurin osa Suomessa viranomaisten tietoon tulevasta rikollisuudesta koostuu omaisuus- ja liikenne rikoksista. Omaisuusrikokset kattavat noin puolet ja liikenne rikokset noin viidesosan viranomaisten tietoon tulevasta rikollisuudesta. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset muodostavat alle 10 prosenttia kaikista rikoksista. (Tilastokeskus 2024a; Sisäministeriö 2024; Beuker 2023; Danielsson 2019; Lappi-Seppälä & Kivivuori 2016.)

Väkivaltarikollisuus voidaan jaotella alakäsitteisiin niin ihmissuhteiden, sukupuolen, eri väestöryhmien tai väkivallan paikan mukaan. Usein väkivaltarikoksia jaotellaan myös sen ilmenemismuodon mukaan fyysiseen, psyykkiseen ja seksuaaliseen väkivaltaan. (Bildjuschkin ym. 2020; Coker ym. 2000.) Fyysinen väkivalta on aina toisen koskemattomuuden tahallista loukkaamista esimerkiksi lyömällä, potkimalla tai läpsimällä. Fyysisestä väkivallasta ei kuitenkaan aina jää ruumiillista, näkyvää, vammaa. Väkivalta voi myös olla vakavampaa, jolloin sen tekemiseen käytetään jonkinlaista astaloa, kuten veistä tai asetta. Psyykinen väkivalta osaltaan on usein vaikeammin havaittavaa, koska se ei jätä näkyviä jälkiä uhriin. Psyykkisellä väkivallalla kuitenkin käsitetään toisen henkilön hyvinvoinnin tahallista vahingoittamista ja se on yhtä lailla rikoslaisa pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko. Seksuaalinen väkivalta kattaa toisen henkilön seksuaalisen koskemattomuuden ja itsemääräämisoikeuden tahallisen loukkaamisen. (Bildjuschkin ym. 2020; Rikoslaki 1889/39, 21 luku; Rikoslaki 1889/39, 20 luku.) Tässä työssä tarkastelen väkivaltarikollisuutta pahoinpitelyiden, uhkailujen sekä seksuaalirikosten osalta.

Valtaosa poliisin tietoon tulevista väkivaltarikoksista on pahoinpitelyrikoksia, erityisesti sen lievempiä tekemuotoja (Taulukko 1). Vuonna 2021 virallisiin rekistereihin tilastoitiin Suomessa yhteensä 34 123 epäiltyä pahoinpitelyrikosta. Poliisin tietoon tulleiden rikosten määrä on viime vuosina ollut varsin tasainen. Ainoan poikkeuksen tekee vuoden 2020 tilasto, jolloin kaiken poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden määrä oli aiempiin vuosiin verrattain poikkeavan suuri. Vuonna 2020 poliisin tietoon tuli 122 773 väkivaltarikosta, joista kaikkiaan pahoinpitelyrikoksia oli 33 285 (27,11 %). Näistä kansainvälisen rikosluokituksen (*International Classification of Crime for Statistical Purposes, ICCS*) mukaisesti törkeitä

pahoinpitelyitä oli 1754 ja lieviä pahoinpitelyitä 31 531 (Taulukko 1). Vuoden 2020 keväällä alkanut maailmanlaajuinen koronapandemia aiheutti myös Suomessa yhteiskunnallisesti poikkeuksellisen tilan ja sen voidaan ajatella vaikuttaneen myös rikoskäyttäytymiseen (Näsi & Koltola 2021, 37). Koronapandemia ja yhteiskunnalliset poikkeusolot jatkuivat vielä vuonna 2021, mutta väkivaltarikollisuustilasto kuitenkin palautui vuonna 2021 vuotta 2020 edeltäneelle tasolle. Vaikka vuoden 2020 kaikkien poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten lukumäärä poikkeaa vuosien 2012–2022 trendistä, niin pahoinpitelyrikosten osalta kokonaislukumäärissä ei ole merkittävää muutosta. Suurin osa kaikista väkivaltarikoksista jää kuitenkin todennäköisimmin tulematta viranomaisten tietoon ja siten tilastoimatta (Niemi & Lappi-Seppälä, 2019).

Valtaosassa poliisin kirjaamia tapauksia uhrille on aiheutunut pahoinpitelystä jonkinasteinen fyysinen vamma. Poliisin tietoon tulevissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä ei kuitenkaan yleisimmin ole käytetty mitään tekovälinettä (noin 4/5 tapauksista). Noin puolessa vuonna 2021 poliisin kirjaamissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä uhrin vamma oli vähäinen, kuten naarmu, mustelma tai lievä kipu. Vakavampia vammoja oli vain noin 20 prosentissa perusmuotoisista pahoinpitelyistä ja 3 prosentissa poliisin tietoon tulleissa lievissä pahoinpitelyissä. Vakavia vammoja, kuten murtuma, aivotärähdys tai haava, oli 55 prosentissa poliisin kirjaamissa törkeissä pahoinpitelyissä. (Näsi & Koltola 2022, 47–48.)

Taulukko 1. Tietoon tulleet väkivaltarikokset kansainvälisen rikosluokituksen (ICCS) mukaan Suomessa 2012–2022.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Kaikki väkivaltarikokset	87 371	82 430	78 525	77 861	77 577	78 550	81 520	80 901	122 773	84 581	85 233
Pahoinpitely ja uhkailu	47 555	44 708	41 607	42 349	42 859	42 815	43 087	43 847	43 851	44 868	49 694
Pahoinpitely	38 065	35 329	32 691	33 591	33 467	33 535	33 639	33 849	33 285	34 123	38 160
Törkeä pahoinpitely	1 874	1 786	1 639	1 561	1 588	1 581	1 609	1 584	1 754	1 663	1 726
Lievä pahoinpitely	36 191	33 543	31 052	32 030	31 879	31 954	32 030	32 265	31 531	32 460	36 434
Uhkailu	8 907	8 874	8 387	8 233	8 827	8 758	8 847	9 300	9 752	9 971	10 769
Muu pahoinpitely ja uhkailu	583	505	529	525	565	522	601	698	814	774	765
Vapauteen kohdistuva rikos	375	399	356	379	308	389	433	435	473	461	492
Orjuus ja hyväksikäyttö	39	30	36	16	62	33	36	46	58	79	108
Ihmiskauppa	25	21	20	29	69	74	79	79	111	129	152
Pakottaminen	1 175	685	502	451	508	405	1 198	1 262	19 695	1 902	1 086
Laiminlyönti	7 278	6 300	5 638	5 125	4 765	4 486	5 238	4 346	4 454	4 919	4 140
Vaaran aiheuttaminen	21 226	20 019	19 347	19 312	18 862	19 155	20 450	19 773	21 546	18 826	17 179
Pelon tai henkisen kärsimyksen aiheuttamiseen tähtäävä rikos	.	1	550	616	654	699	687	690	727	734	780
Kunnianloukkaus tai herjaus	4 420	4 948	4 665	4 443	4 321	4 789	4 867	5 078	26 158	6 933	6 390
Syrjintä	104	103	97	97	105	116	97	84	59	96	100

Lähde: Tilastokeskus 2024a.

* ICCS rikosluokitus on YK:n huumeiden ja rikollisuuden vastaisen toimiston ylläpitämä ja se perustuu teonkuvauksiin, jolloin tilasto on myös kansainvälisesti vertailukelpoinen.

Myös rikosuhritutkimusten tilastojen mukaan fyysistä väkivaltaa kokeneiden (vähintään läimäisyyn sisältävä väkivalta) määrät aikuisväestössä ovat pysyneet melko samalla, noin 4–7 prosenttia, tasolla vuosina 2012–2021 (Beuker 2023; Danielsson 2019; Lappi-Seppälä & Kivivuori 2016; Lappi-Seppälä & Kivivuori 2013.) On kuitenkin oletettavaa, että todellisuudessa pahoinpitelyrikokset ovat sitäkin yleisempiä, koska uhritutkimukset eivät tavoita sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien (väkivallan) ongelmaryhmää (Näsi & Kolttola 2022, 52).

2.2 Väkivaltarikollisuuden piirteet

Väkivalta jakautuu yhteiskunnassa varsin epätasaisesti. Vain pieni vähemmistö väestöstä syyllistyy rikoksiin tai joutuu niiden uhriksi huomattavasti muita useammin (Smolej 2014; Grove ym. 2012). Väkivallan tekemisessä ja sen kokemisessa on suuria yksilökohtaisia eroja. Väestötasolla tarkasteltuna aiemman rikollisuuden on havaittu ennustavat tulevaa rikollisuutta, niin väkivallan tekemisen kuin uhriksi joutumisen osalta (Smolej 2014, 21; Kivivuori 2009, 6; Lauritsen & Laub 2007; Tseloni & Pease 2003). Rikosten uhrikokemusten kasautuminen korostuu erityisesti henkilöön kohdistuvissa rikoksissa. Omaisuusrikoksissa uhrikokemusten kasautuminen on vähäisempää. Tyypillisimpiä toistuvia rikoksia ovat naisiin kohdistuvat seksuaalirikokset ja perheväkivalta. (Smolej 2014, 22; Ellonen ym. 2007; Farrell & Bouloukos 2001.)

Väkivaltarikollisuuteen syyllistymiseen vaikuttavia tekijöitä sekä uhriksi joutumisen tekijöitä voidaan mitata ryhmä- ja yksilötasoisesti. Väkivaltarikollisuuteen kytkeytyy vahvasti sosiaalinen syrjäytyminen: asunnottomuus, matala koulutus- ja ammattitaso sekä pienituloisuus. Pahoinpitelyrikosten määrät korostuvat heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevilla ja korkeammassa sosioekonomisissa asemassa pahoinpitelyiden määrät ovat matalampia. (Näsi & Kolttola 2022; Aaltonen 2013; Kortteinen ym. 2001; 319; Heimer 1997.) Syrjäytymisen yhteys on voimakkaampi vakavammassa ja toistuvammassa väkivaltarikoksissa. Myös siviilisäätö (naimattomuus) on yhteydessä väkivaltariskiin. Joillakin asuinalueiden ominaisuuksilla on myös yhteys väkivaltariskiin. Sosiaalisten taustatekijöiden ohella siis myös ympäristön tilaisuusrakenne selittää väkivalta-alttiutta. Syrjäytymisen ja rikollisuuden yhteyttä tarkasteltaessa on kuitenkin myös huomioitava näiden tekijöiden kaksisuuntaisuus. Rikollisuus

myös osaltaan aiheuttaa sosiaalista syrjäytymistä. (Näsi & Danielsson 2019, 48; Aaltonen 2013, 29; Heimer 1997; D'Alessio & Stolzenberg 1993.)

Nuoruus on rikollisuudelle tyypillisintä aikaa. Väkivallan tekeminen (pl. henkirikokset), mutta myös uhriksi joutuminen korostuu nuorissa ikäryhmissä verrattuna vanhempiin ikäryhmiin. Tämä ikäjakauma korostuu kansainvälisesti niin poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa kuin uhrikyselyissäkin. (Näsi & Kolttola 2022, 32; Hvitfeldt ym. 2016; Blumstein 2002; Savoie 1999.) Suomessa pahoinpitelyrikoksen tekijät ja uhrit ovat todennäköisimmin 18–20-vuotiaita, ryöstörikoksissa tekijät ovat todennäköisimmin myös 18–24-vuotiaita ja uhrit alle 30-vuotiaita. Henkirikokset kuitenkin poikkeavat tästä ikäjakaumasta: henkirikosten tekijöiden ja uhrien keski-ikä on korkeampi verrattuna muuhun väkivaltarikollisuuteen. (Näsi & Danielsson 2019, 43–44.) Tässä tutkielmassa henkirikollisuus on rajattu tarkastelun ulkopuolelle ja keskityn tarkastelemaan niitä väkivaltarikoksia, joissa uhrilla on ollut mahdollisuus ilmoittaa kokemastaan rikoksesta poliisille.

Väestötasolla rikollisuus on osin sukupuolittunut ilmiö. Niin kansainvälisissä tilastoissa kuin kansallisestikin on havaittavissa, että naiset tekevät rikoksia miehiä vähemmän. Suomessa poliisin tietoon tulevissa perusmuotoisissa sekä vakavissa väkivaltarikoksissa suurin osa tekijöistä on miehiä. Naiset syyllistyvät pahoinpitelyrikoksiin noin kymmenen kertaa harvemmin kuin miehet. Naisten tekemät rikokset ovatkin usein lievempiä ja naisten rikosten uusintamäärät ovat pienempiä kuin miehillä. (Näsi & Danielsson 2019; Hvitfeldt ym. 2016; Laine 2014; Harris-McKoy & Cui 2013; Wong ym. 2010; Honkatukia & Kivivuori 2006; Savoie 1999.) Rikosten uhreina kokonaismäärällisesti miehiä on kuitenkin vain hieman enemmän kuin naisia. Rikostyyppien välillä on kuitenkin merkittäviä sukupuolieroja: pahoinpitely ja uhkausrikoksissa miesuhreja on enemmän, kun taas seksuaalirikoksissa naiset ovat yliedustettuina. (Tilastokeskus 2024b; Sirén ym. 2010, 5; Heiskanen & Ruuskanen 2011, 16; Catalano ym. 2009.)

Alueellisesti väkivaltarikollisuuden taso on Suomessa korkeinta pääkaupunkiseudulla ja matalimmat väkivaltarikollisuuden tasot ovat maaseutumaisissa kunnissa (Näsi & Kolttola 2022). Pääkaupunkiseudulla Helsingin keskusta korostuu korkean väkivaltarikostason alueena (Kivivuori ym. 2018). Vuosien 2018–2021 aikana jokaista 1000 asukasta kohden Helsingissä tapahtui 8,6 pahoinpitelyrikosta, kun matalimmillaan Kaakkois-Suomessa, Länsi-Uusimaalla, Hämeessä ja Pohjanmaalla tapahtui vain 5,3–5,6 pahoinpitelyrikosta 1000 asukasta kohden

(Kolttola & Näsi 2022). Alueellisia eroja on selitetty muiden muassa alueiden väestön ikärakenteiden eroilla (Kivivuori ym. 2018; Honkatukia & Kivivuori 2006), mutta tilastoihin voi vaikuttaa myös niin poliisikontrolli kuin vaihtuvat kirjauskäytännötkin.

Poliisin tietojärjestelmiin kirjattujen pahoinpitelyrikosten tapahtumapaikkana on yleisimmin jokin yleinen paikka. Kuluvan vuosituhaten aikana myös yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmirikoksista on kasvanut tasaisesti. Toisaalta taas yleisillä paikoilla tapahtuneiden väkivaltarikosten vähenemistä voidaan selittää tehostuneella valvonnalla ja vartioinnilla. Miesuhrien osalta tekopaikoissa korostuu julkiset ja puolijulkiset tilat, kattaen myös anniskeluravintolat. Naisuhrien osalta korostuu puolestaan työpaikat koettujen rikosten tapahtumapaikkoina. Lähisuuhdeväkivallan tapahtumapaikkana on usein yksityinen asunto tai muu yksityinen tila. (Näsi & Danielsson 2019, 50-52.) Perheväkivaltatapausten lisääntyminen tilastoissa voi selittyä vuoden 2011 syyteoikeuden muutoksella, jonka myötä myös lievät pahoinpitelyt lähisuhteessa muuttuivat yleisen syytteen alaisiksi rikoksiksi, mikä tarkoittaa, että poliisilla on velvollisuus kirjata ilmoitus näistä tapauksista, vaikka asianomistaja ei niin haluaisi (Liimatainen & Rantaeskola 2022, 29-30; Kotanen & Smolej 2014).

Suomessa poliisin tietoon vuosien 2007–2013 aikana tulleissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyrikoksissa hieman alle kolmanneksessa tekijä ja uhri olivat tuttuja toisilleen. Törkeissä pahoinpitelyissä tekijä ja uhri olivat tuttuja noin 39 prosentissa ja henkirikoksen yrityksissä noin 46 prosentissa teoista. Perusmuotoisissa pahoinpitelyissä tekijä oli täysin tuntematon 25 prosentissa tapauksia. Lähisuuhdeväkivallan osuus lievissä pahoinpitelyissä oli noin 18 prosenttia ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä noin 15 prosenttia. (Näsi & Danielsson 2019, 47-48.)

Päihteiden runsaan käytön on kotimaisessa tutkimuksessa todettu olevan suuressa roolissa väkivaltarikoksia ja niiden kasautumista (Smolej 2014; Lehti 2012; Sirén & Lehti 2006). Poliisitilastoissa kirjaukset epäillyn päihtymystilasta voivat vaihdella riippuen kirjauskäytännöistä ja poliisien tekemistä havainnoista kentällä. Poliisitilastojen alkoholi- ja päihdetietoihin tuleekin siis suhtautua varauksella, eikä tilastoista voi tehdä suoria johtopäätöksiä. Tilastoja voi kuitenkin pitää suuntaa antavina väkivaltarikosten ja alkoholin tai muiden päihteiden määrän ja kehityksen tarkastelulle. (Näsi & Kolttola, 2022, 49–50; Smolej 2014; 26.) Viimeisen kymmenen vuoden aikana poliisin tietoon tulleissa pahoinpitelyrikoksissa tekohetkellä päihtyneiden epäiltyjen määrä on laskenut merkittävästi. Vuonna 2010

pahoinpitelyrikoksista epäilyistä 56 prosenttia oli päihtyneitä, kun vuonna 2021 päihtyneiksi epäiltyjä kirjattiin vain 30 prosenttia. Muun päihteen alaisena pahoinpitelyrikoksiin epäilyistä on tekohetkellä yleisesti noin 2–3 prosenttia. (Tilastokeskus 2024c.) Väkivaltarikosten päihdesidonaisuutta voidaan tarkastella sekä tekijän että uhrin osalta. Sen lisäksi, että päihteet vaikuttavat lisäävän väkivaltaisuutta, päihteet lisäävät myös vaaraa joutua rikoksen uhriksi. (Näsi & Koltola 2022, 50; Lehti 2012; Sirén & Lehti 2006.)

2.3 Väkivaltarikollisuuden aukkokohtat

Rikollisuuden mittaaminen on yksi kriminologian keskeisistä tehtävistä. Sillä pyritään luomaan perusta rikollisuuden ilmiön käsitykselle, mahdollistamaan jatkotutkimusten tekeminen ja siten myös vaikuttamaan kriminaalipolitiikkaan (Andersson 2011; Wilkins 1963). Rikollisuuden mittaaminen ja kokonaiskuvan luominen ei kuitenkaan ole yksinkertaista. Tässä luvussa käsitellään väkivaltarikollisuuden viranomaistilastojen aukkokohtia, sekä väkivaltarikollisuuden mittaamiseen liittyviä haasteita.

2.3.1 Piilo-, ilmi- ja kokonaisrikollisuus

Rikollisuuden mittaamiseen käytetään yleisimmin viranomaistilastoja. Virallisten rikostilastojen on esitetty olevan yksiä epäluotettavimmista ja vaikeimmista olemassa olevista tilastoista (Maguire & McVie 2017; Wilkins 1963; Sutherland & Cressey 1955). Väitteen voidaan ajatella pitävän paikkansa, sillä viranomaisten rikostilastojen on osoitettu kertovan vain murto-osan todellisuudesta – kokonaisrikollisuudesta.

Viranomaisten rekisteritiedoissa näkyvään rikoslajien kehitykseen vaikuttaa rikollisuuden määrän ja laadun todelliset muutokset, mutta myös useat muut tekijät. Rikosten ilmituloon vaikuttaa ennen kaikkea *ilmoitusalttius* eli se, miten aktiivisesti rikosten uhrin tai muut rikoksista tietoisiksi tulevat ilmoittavat kokemistaan tai näkemistään rikoksista poliisille. *Ilmituloaste* vaihtelee rikoslajeittain ja eräiden rikosten ilmitulo on myös lähes kokonaan poliisin tai muiden viranomaisten toiminnasta, tehokkuudesta ja valvonnan suuntaamisesta riippuvaista. Lisäksi lainsäädännön muutokset sekä muutokset rikosten kirjaamisessa näkyvät tilastoidussa rikollisuudessa. Väkivaltarikollisuutta käsiteltäessä on myös syytä huomioida, että rajanveto yksittäisten rikosten, kuten esimerkiksi tapon yritysten ja törkeiden pahoinpitelyiden, välillä voi olla hyvin tulkinnanvarainen viranomaisten kirjaamisvaiheessa, mikä vaikuttanee

myös tilastoiden muutoksiin. (Kolttola 2022, 6; Näsi & Kolttola, 2022; Lohr 2019, 3-10; Aaltonen & Danielsson 2017, 7; Gibbs ym. 2010, 30-32; Myers 1980; Wilkins 1963.)

Suomessa rikollisuustilannetta tarkastellaan pääosin poliisin sekä muiden esitutkintaviranomaisten (Tulli ja Rajavartiolaitos) tilastojen pohjalta. Tilastokeskus julkaisee rikos- ja pakkokeinotilastot edellä mainittujen viranomaisten tietoon tulleista rikoksista, epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilastosta käytetään yleisesti myös nimitystä *viranomaistilasto*, tai *poliisitilasto*, koska tilasto koostuu pääasiallisesti poliisin keräämistä tiedoista. Henkirikollisuutta lukuun ottamatta poliisin tietoon on kuitenkin havaittu tulevan vain vaihtelevan pienen osan rikoksista ja siten viranomaistilastot (*ilmirikollisuus*) kattavatkin vain pienen osan tosiasiallisesta rikollisuudesta, eli *kokonaisrikollisuudesta*. (Näsi & Kolttola 2021, 33; Kivivuori & Niemi 2017; Honkatukia & Kivivuori 2006; Laitinen & Aromaa 1993.) Viranomaistilastojen ulkopuolelle jäävä *piilorikollisuus* kattaa kaikki ne rikokset, jotka eivät tule poliisin tai muiden viranomaisten tietoon, eivätkä siten näy viranomaistilastoissa. *Kokonaisrikollisuuden* määrän ja laadun hahmottamiseksi tarvitaan siis myös muita tiedonlähteitä viranomaistilastojen rinnalle. (Näsi & Kolttola 2021, 33; Lohr 2019, 3-7; Smolej 2013, 13; Gibbs ym. 2010, 30-32; Honkatukia & Kivivuori 2006; Laitinen & Aromaa 1993; Myers 1980.)

Selvitysaste käsittää poliisille ilmoitettujen ja poliisin selvittämien rikosten suhdetta. Poliisien kykyä selvittää rikoksia ja sen mittareita on kansainvälisestikin tutkittu varsin vähän. Selvitysastetta on kuitenkin pidetty yleisesti hyväksyttynä mittarina poliisien kyvystä selvittää rikoksia. Viranomaisilta piiloon jäävät rikokset (*piilorikollisuus*) eivät vaikuta selvitysasteeseen ja piilorikollisuuden huomioiminen tilastoissa alentaisikin selvitysastetta merkittävästi. (Baradaran Baughman 2020.) Poliisin tietoon tulevista väkivaltarikoksista poliisi selvittää vuosittain noin 20–80 prosenttia. Henkirikoksista poliisi puolestaan selvittää noin 60–80 prosenttia ja ryöstörikoksista hieman alle puolet. Pahoinpitelyrikosten *selvitysaste* on laskenut merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2010 poliisi selvitti 56 prosenttia pahoinpitelyrikoksista ja vuonna 2021 vastaava luku vain 32 prosenttia. Vuosittaiset selvitysasteluvut ovat tilastoissa todennäköisesti hieman lopullista rikosten selvitysastetta matalammat, sillä osa kirjatuista rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana. Toisaalta myös ilmoitusaltiuden voidaan nähdä vaikuttavan poliisin selvitysasteeseen. Ilmoitusaltiuden kasvaessa ja poliisin määrällisesti selvittäessä saman määrän rikoksia vuodessa, laskee tilastoitu selvitysprosentti. (Näsi & Kolttola 2022, 52; Lappi-Seppälä & Niemi 2014.)

2.3.2 Kohti kokonaisrikollisuuden ymmärtämistä

Virallisten rikollisuustilastojen mittareiden puutteet ovat tunnustettu jo vuosikymmenten ajan ja siksi virallisten tilastojen rinnalle on kehitetty vaihtoehtoisia mittareita – rikollisuuskokemuksia mittaavia kyselytutkimuksia (Lohr 2019; Persson 1980; Sellin 1931). Kyselytutkimukset, kuten uhritutkimukset, tutkimusmenetelmänä toimivat vaihtoehtoisena tai täydentävänä mittarina virallisille rikostilastoille. Riippuen kysymysten asettelusta kokonaisrikollisuuskyselyillä ja rikosuhrikyselyillä voidaan tuottaa erilaista tietoa vastaajien mahdollisesta rikoskäyttäytymisestä, rikosuhrikokemuksista ja sitä kautta tietoa rikosten tekijöistä, uhreista sekä muiden muassa tekotavoista, -paikoista ja -ajoista. Siten voidaan luoda selityksiä siitä, minkälaisia rikoksia viranomaisille ilmoitetaan ja mitkä tekijät ilmoittamiseen vaikuttavat. (Lohr 2019, 37-50; Andersson 2011; Coleman & Moynihan 1996; Persson 1980; Sellin 1931.) Rikosuhri- ja kokonaisrikollisuustutkimukset mahdollistavat myös kokonaisrikollisuuden kansainvälisen vertailun (Lohr 2019, 37-50; Andersson 2011, 30).

Rikollisuuden määrää ja laatua tarkasteltaessa kriminologisessa tutkimuksessa sovelletaan usein *Sellinin periaatetta*, jonka mukaan tieto rikollisuudesta on sitä luotettavampaa, mitä aikaisemmassa vaiheessa rikosprosessia se on tuotettu (Sellin 1931). Poliisitilastojen on esitetty kuvaavan rikoskäyttäytymisen määrää ja laatua siis paremmin kuin syyttäjä- tai tuomioistuintilastot. Siten myös väestöllä teetetävät kyselytutkimukset voidaan Sellinin periaatteen mukaisesti nähdä jopa viranomaisten rekisteritilastoja luotettavampina kuvaamaan kokonaisrikollisuuden tasoa, sillä kyselytutkimusten tulokset sisältävät myös niitä tapahtumia, jotka eivät koskaan ole päätyneet kontrolliviranomaisten tietoon ja tilastoihin. (ks. myös Kivivuori & Niemi 2017; Kivivuori 2011; Wilkins 1963)

Suomessa aikuisväestön rikosuhrikokemuksia on mitattu muiden muassa *valtakunnallisella uhritutkimuksella* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Tilastokeskuksen yhteistyönä vuosina 1980, 1988, 1993 ja 1997. Sama tutkimus toteutettiin vuosina 2003, 2006 ja 2009 Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Poliisiammattikorkeakoulun yhteistyönä (Lappi-Seppälä & Niemi 2013, 4-5). Vuonna 2012 tutkimus muutti kuitenkin muotoaan ja ensimmäinen nykymuotoinen Kansallinen rikosuhritutkimus (Kansallinen turvallisuuskysely) sai alkunsa. Väkivaltakokemuksista on siis saatavilla tietoa pidemmän aikavälin muutoksista, mutta on huomioitava, että vuoden 2012 jälkeen kerätyt tilastot eivät suoraan ole verrannollisia ennen vuotta 2012 kerättyjen tulosten kanssa. Myös aiemman tutkimuksen tuloksia voidaan vertailla vuoden 2012 jälkeen tehtyjen tutkimusten tuloksiin jossakin määrin, huomioiden erot

kyselyiden toteuttamisessa. Kansallinen turvallisuuskysely mittaa ensisijaisesti koettua rikollisuutta ja huolestuneisuutta rikollisuudesta, kattaen myös uhrikokemuksia. Uuden tutkimuksen onkin todettu antavan merkittävästi korkeammat prevalenssit väkivallan yleisyydelle. (Näsi & Kolttola 2021.)

Lisäksi Suomi on osallistunut kansainvälisiin uhritutkimuksiin ja Suomessa on tehty kansallisesti erillisempää naisuhritutkimusta (esim. Piispa ym. 2005). Uhritutkimusten rinnalla Suomessa on myös toteutettu *nuorten itse ilmoitettua rikollisuutta* koskeva tutkimus vuosina 1992, 2002 ja 2006 (esim. Salmi 2007; Elonheimo 2002; Aronmaa 1994; Aromaa & Laitinen 1993.) Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vastaavaa Nuorisorikollisuuskyselyä (NRK) on toteutettu vuodesta 1995 lähtien (esim. Salmi ym. 2015; Felson ym. 2008; Kivivuori 1998). Nuorisorikollisuuskyselyissä on mitattu myös nuorten joutumista rikosten uhriksi vuodesta 1998 lähtien. (ks. myös Lappi-Seppälä & Niemi 2013, 4-5). Myös Poliisibarometreissa selvitetään vastaajien rikosuhrikokemuksista osana kyselytutkimusta. Kyselytutkimuksessa on selvitetty kokemuksia rikoksista ilmoittamisesta sekä ilmoittamatta jättämisen syitä. Poliisibarometri uudistui vuonna 2022 ja siten tulokset eivät ole suoraan vertailukelpoisia aiempina vuosina tehtyjen poliisibarometriensä kanssa. (Vuorensyrjä ym. 2022.) Koska kyse on *poliisibarometrillä*, keskittyy tutkimuskyselyn vastausvaihtoehdot vahvasti poliisiin, eikä tutkimus ota huomioon muita yhteiskunnallisia muuttujia, rikoksen ominaispiirteitä tai uhrien yksilötekijöitä ilmoitusalttiutta selittävinä tekijöinä.

Uhritutkimusten tulosten mukaan suurin osa väkivaltarikoksista jää viranomaistilastojen ulkopuolelle. Piilorikollisuuden osuuden voidaan uhritutkimusten tulosten mukaan ajatella olevan sitä suurempaa, mitä lievemmästä väkivallasta tapahtumissa on kyse ja siten myös kokonaisrikollisuusmäärien olevan korkeampia kuin mitä viranomaistilastoista on luettavissa. Uhritutkimusten tuloksia ja viranomaislähteitä vertaillessa on kuitenkin syytä huomioida, että tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia. Poliisitilastot mittaavat aina *väkivallantekojen* määrää, kun taas kyselytutkimukset puolestaan pääasiassa mittaavat rikosten uhriksi joutuneiden *yksilöiden* määrää. Tämä suhde voi vaikuttaa siihen, että (pahoinpitely)rikollisuuden trendit voivat vaihdella riippuen käytetystä lähteestä. Merkittävin vertailua vaikeuttava tekijä on kuitenkin *piilorikollisuus*. (Sutela, 2023; Näsi & Kolttola, 2022, 33-34; Lohr 2019; Wilkins 1963.)

Väkivaltarikollisuus, erityisesti sen törkeät tekemuodot, keskittyvät suhteellisesti pieneen syrjäytyneiden ja päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään. Tässä ryhmässä riski joutua väkivallan

uhriksi on valtaväestöön verrattuna moninkertainen. Uhritutkimuksilla ei kuitenkaan lähtökohtaisesti saada tietoa kyseisen väestöryhmän väkivaltakokemuksista tai siinä tapahtuvista muutoksista, sillä kysely ei tavoita kyseisen ryhmän henkilöitä. Näissä tapauksissa, väkivallan ongelmaryhmän kehityksessä, parhaana tietolähteenä voidaankin siis yhä pitää viranomaistilastoja törkeästä väkivallasta. Törkeimmissä väkivaltarikoksissa ilmituloastetta voidaan pitää suhteellisen korkeana johtuen vammojen laadusta, eikä ilmitulossa siten oleteta olevan suuria eroja eri väestöryhmien välillä. (Näsi & Koltola 2021; Lohr 2019; Näsi & Danielsson 2019, 41–42; Wilkins 1963.) Uhritutkimuksessa mitattu väkivalta painottuu lievempiin tekemuotoihin kuin poliisin tilastoima väkivalta ja voi siten myös osaltaan selittää tietolähteiden välistä tilastovääritystä (Näsi & Danielsson 2019, 57).

3 VÄKIVALTARIKOLLISUUS JA ILMOITUSALTTIUS

3.1 Ilmoitusalttius väkivaltarikollisuudessa

Väkivaltarikosten osalta ilmoitusalttius on Suomessa 2010- ja 2020-luvuilla vakiintunut noin 10–13 prosentin tasolle ja fyysisen vamman aiheuttaneiden väkivaltarikosten osalta noin 15–20 prosentin tasolle (Kolttola & Näsi, 2022; Niemi & Lappi-Seppälä 2019, 12). Vaikka ilmoitusalttius on edelleen verrattain matalaa, on se kuitenkin kasvanut merkittävästi viimeisen 30 vuoden aikana. Vuonna 1980 väkivaltatapauksista poliisille ilmoitti ainoastaan 6,2 prosenttia. Myös omaisuusrikosten osalta ilmoitusalttius on kasvanut lähes kaksinkertaiseksi vuodesta 1980. Kasvanutta ilmoitusprosenttia on selitetty väestön ikääntymisellä, mutta samanaikaisesti myös nuoret ovat ilmoittaneet kokemistaan väkivaltarikoksista selvästi useammin kuin 1980-luvulla. Omaisuusrikosten osalta ilmoitusalttiuden nousua on osin selitetty vakuutusikäytäntöjen muutoksella. (Niemi & Lappi-Seppälä 2019, 12.)

Vuoden 2022 poliisibarometrissa ilmoitusalttiuden mitattiin olevan suurimmillaan autovarkauksissa ja niiden yrityksissä (82 %), asuntomurroissa tai niiden yrityksissä (78 %) sekä muissa varkauksissa (67 %). Pienin ilmoitusalttius mitattiin puolestaan seksuaalirikoksissa sekä väkivaltarikoksissa, joissa kokemastaan rikoksesta ilmoitti vain 11 prosenttia. (Vuorensyrjä ym. 2022.) Yhdysvalloissa puolestaan väkivaltarikosten uhrin ilmoittavat kokemistaan väkivaltarikoksista todennäköisemmin kuin omaisuusrikosten uhrin (48 % vs. 39 %). Viranomaisille ilmoitetuista väkivaltarikoksista noin neljänneksessä tekijällä on jokin ase (9 %) tai muu astalo (14 %), mutta vain 6 prosentissa tapauksista uhrille on aiheutunut vakava vamma. (Gutierrez & Silence 2017.)

Ilmoitusalttiuteen vaikuttavat useat seikat, kuten ilmoituksenteon vaikeus tai helppous. Mahdollisuus tehdä rikosilmoitus internetissä madaltaa kynnystä rikosilmoituksen tekoon ja siten kasvattaa osaltaan ilmoitusalttiutta. Myös luottamus poliisin kykyyn selvittää rikos tai uhrin yleinen käsitys poliisista vaikuttavat alttiuteen tehdä ilmoitus. Toisaalta myös poliisin omat toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Vaikka merkitys ei ole niin suuri perinteisten omaisuus- ja väkivaltarikosten ilmituloon, poliisin omalla toiminnalla on silti oma merkityksensä. Poliisin voi valvontaa kohdentamalla saada tietoonsa rikoksia, jotka eivät välttämättä muutoin tulisi poliisin tietoon. (Lappi-Seppälä & Niemi 2014; Baumer & Lauritsen 2010.)

Omaisuusrikoksissa ilmoitusalttiutta lisäävä vaikutus on omaisuuden arvon ohella myös vakuutusuojalla. Usein vakuutusyhtiöt edellyttävät rikosilmoituksen tekoa korvauksen saamiseksi. Vakuutuskorvauksen saaminen korostuu erityisesti automurroista tehdyissä rikosilmoituksissa ilmoitusalttiutta korottaneena tekijänä ja siten autoihin kohdistuvat rikokset ovatkin korkeimman ilmoitusalttiuden omaava rikostyyppi. (Lappi-Seppälä & Niemi 2014.)

Kansainvälisesti uhrikokemuksia selvittävät kyselytutkimukset ovat osoittaneet monisyisiä selityksiä ilmoitusalttiudelle. Rikosilmoitustilastot ovat kansainvälisellä tasolla vaihdelleet vuosikymmenten aikana ajan, paikan ja rikostyyppien mukaan. Näitä muutoksia rikostilastoissa ja ilmoitusalttiudessa on osin selitetty muiden muassa yhteiskuntien sosioekonomisilla muutoksilla sekä teknologian kehityksellä (esim. Xie & Baumer 2019; Mercier, 2002). Kansainvälisissä uhrikyselytutkimuksissa ilmoitusalttiutta on mitattu vaihtelevin kysymyksenasetteluin, minkä vuoksi tutkimukset eivät suoraan ole vertailukelpoisia keskenään. Riippumatta kysymyksenasetteluista tai yhteiskunnallisista eroista eri kansainvälisten tutkimusten tutkimuskohderyhmien välillä, on tuloksissa kuitenkin usein korostunut samat tekijät. Useimpien tutkimusten mukaan ilmoitusalttiuteen on eniten todettu vaikuttavan uhrin iän ja sukupuolen, teon vakavuuden sekä ilmoittamisesta saatavilla olevan hyödyn (esim. Xie & Baumer 2019; Skogan 1984).

3.2 Väkivaltarikollisuuden ilmoitusalttiutta selittävät tekijät

Tässä alaluvussa käsittelen väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta selittäviä tekijöitä aiemman kirjallisuuden valossa. Aiempi kirjallisuus aiheesta käsittää pääasiassa kansainvälisten tutkimusten tuloksia, joissa ilmoitusalttiutta on selitetty vaihtelevilla teorioilla.

Ilmoitusalttiuden tutkimuksessa vallitsevana teoriapohjana on pidetty (esim. Skogan 1984) teoriaa rikoksen vakavuudesta sekä rikoksen ominaisuuksista ilmoitusalttiutta selittävinä tekijöinä. Toinen näkökulma korostaa asenteiden ja sosiaalipsykologisten tekijöiden vaikutusta uhrien ilmoitusalttiuteen (esim. Kelley ym. 2022; Weiss 2010). Kolmanneksi jotkut teoriat ehdottavat, että laajemmat sosiaaliset, poliittiset sekä taloudelliset rakenteet, joihin uhrin kuuluvat, vaikuttavat merkittävästi uhrien ilmoituskäyttäytymiseen. (Skinnari ym. 2019; Xie & Baumer 2019.) Ilmoitusalttiutta selittäviä tekijöitä on edellä mainittuun kolmijakoon pohjaten kuitenkin käsitteellistetty ja jaoteltu usein eri tavoin. Tässä työssä olen jakanut ilmoitusalttiutta

selittävät tekijät viiteen eri kategoriaan, jotka ovat: rikoksen vakavuus, luottamus viranomaisiin, uhrikokemus ja häpeä, uhrin demografiset tekijät sekä uhrin suhde tekijään. Tämän jaottelun avulla käsittelen aiemman kirjallisuuden tuloksia ja teorioita.

3.2.1 Rikoksen vakavuus

Rikoksen vakavuuden sekä rikoksen ominaispiirteiden vaikutusta on pidetty yhtenä ilmoitusalttiutta selittävien tekijöiden vallitsevista teorioista ja se on saanut tukea useissa kansainvälisissä tutkimuksissa. Rikoksen vakavuuden ja ilmoitusalttiuden suhteen on todettu korostuvan erityisesti väkivaltarikoksissa. Väkivaltarikoksissa vamman vakavuuden on havaittu vaikuttavan uhrin kokemukseen itse teon vakavuudesta: mitä vakavamman fyysisen vamman uhri on saanut väkivallan seurauksena, sitä vakavampana rikos nähdään, mikä kasvattaa ilmoitusalttiutta. (Kelley ym. 2022; Skinnari ym. 2019; Xie & Baumer 2019, 220; Ranpurwala ym. 2016; Tarling & Morris 2010; Westfelt 2008; Wong & Christmann 2008; Mercier 2002.)

Rikoksen uhrin voidaan myös ajatella punnitsevan ilmoittamisen hyötyjä ja haittoja. Rikoksen aiheuttama vähäinen haitta tai aineellinen vahinko voi uhrille tuntua vähäisemmältä haitalta kuin pitkän ja raskaan rikosprosessin myötä mahdollisesti saatavissa oleva korvaus tai oikeutus. Tällöin vähäisistä rikoksista tai vähäisen haitan aiheuttaneista rikoksista ei ilmoiteta yhtä herkästi, kuin merkittävämmän haitan aiheuttaneista rikoksista. (Hvitfeldt ym. 2016; Sheu & Chiu 2012; Wong & Van De Schoot 2012; Kääriäinen & Sirén 2011; Westfelt 2008; Mercier 2002; Skogan 1984.) Rikoksen koettua vakavuutta tarkasteltaessa Mercier (2002) on myös esittänyt, että toteutuneet rikokset koetaan usein vakavampina ja siten niistä myös ilmoitetaan herkemmin kuin yritysasteelle jääneistä teoista.

Piispan ja Heiskasen (2009) mukaan rikokseen liittyvä päihtymys, niin tekijän kuin uhrinkin osalta, on yhteydessä ilmoitusalttiuteen. Niistä teoista, joissa tekijä on ollut päihtynyt, ilmoitetaan viranomaisille herkemmin, kun taas niistä teoista, joissa uhri on ollut päihtynyt, ilmoitetaan viranomaisille harvemmin. Tuloksia selittänee se, että niissä tapauksissa, joissa väkivallan tekijä on ollut päihtynyt, on useimmiten aiheutunut uhrille myös fyysisiä vammoja (Piispa & Heiskanen 2009, 48). Päihtymyksen voidaan siis useimmiten ajatella olevan yhteydessä väkivallan vakavuuteen.

Ruotsissa kansallisen rikosten ennaltaehkäisyn neuvoston (*Brottsförebyggande rådet, BRÅ*) toteuttamassa tutkimuksessa Skinnari ym. (2019) on tutkinut haastattelututkimuksella ”puhumattomuuden kulttuuria” (*tystnadskulturer*) oikeusjärjestelmissä. Tutkimus osoitti matalan ilmoitusalttiuden johtuvan pääosin (uhrien) yksilötekijöistä. Yhdeksi merkittävimmäksi uhrien syyksi olla ilmoittamatta rikoksesta osoittautui kokemus rikoksen vähäisyydestä tai kokemus, että rikos ei olisi rikos. Tutkimuksessa kuitenkin tuodaan esille, ettei yksittäisiä tekijöitä voida irrottaa toisistaan, vaan puhumattomuutta oikeusjärjestelmissä tulisi tarkastella monisyisenä ilmiönä. (Skinnari ym. 2019.)

Aiemmissä tutkimuksissa (esim. Meyer 2016; Hart & Colavito 2011; Ruback ym. 2004) erityisesti koetulla rikoksen vakavuusasteella ja uhrien luottamuksella poliisiin kykyyn ratkaista rikos on havaittu olevan yhteys. Tutkimuksissa on korostunut, että mitä lievemmästä rikoksesta on kyse, sitä heikompi luottamus uhrilla on poliisin kykyyn ratkaista rikos (ks. myös Thompson ym. 2007; Kidd & Chayet 1984; Skogan, 1976.) Tämä voi osin selittää lievien rikosten uhrien ja matalan ilmoitusalttiuden yhteyttä.

3.2.2 Luottamus viranomaisiin

Luottamus viranomaisia kohtaan syntyy yksilöiden kokemuksista ja odotuksista viranomaisia kohtaan. Viranomaisten toimintatapojen on todettu voivan vaikuttaa yksilöiden kokemaan luottamukseen viranomaisia kohtaan. Kokemusten poliisin käyttämän toimivallan- ja voimankäytön oikeudenmukaisuudesta ja eettisyydestä on todettu voivan vaikuttaa yksilöiden luottamukseen poliisitoimintaa kohtaan. Poliisin voiman ja toimivallan väärinkäyttö tai tehoton ja epäkorrekti toiminta voi heikentää luottamusta. (Meyer 2016; Kääriäinen & Sirén 2011; Steven 1998.) Viranomaisten luotettavuuden tai epäluottamuksen ja ilmoitusalttiuden yhteydestä on saatu ristiriitaisia tutkimustuloksia.

Luottamuksen viranomaisiin ja uskon siihen, että viranomaiset pystyvät ratkaisemaan rikoksen on todettu useissa tutkimuksissa olevan ilmoitusalttiutta kohottavia tekijöitä (esim. Skinnari ym. 2019; Meyer, 2016; Torrente ym. 2016; Mercier 2002; Steven, 1998; Kidd & Chayet 1984). Torrente ym. (2016) ovat todenneet, että poliisiin tehokkuus rikostutkinnassa kasvattaa rikoksen uhrien ilmoitusalttiutta, kun taas Kääriäinen ja Sirén (2011) ovat suomalaisessa tutkimuksessaan osoittaneet, että Suomessa poliisin nauttiman korkean luottamuksen ei ole havaittu kasvattavan ilmoitusalttiutta. Vaikka Kääriäinen ja Sirén (2011) osoittavat

tutkimuksessaan, ettei korkean luottamuksen ja ilmoitusalttiuden välillä ole yhteyttä, pitävät he todennäköisenä, että yksilöt eivät ilmoita poliisille kokemistaan rikoksista, mikäli heillä ei ole uskoa poliisin kykyyn ratkaista rikosta.

Ruotsissa tehdyssä kyselytutkimuksessa (Westfelt 2008) vain pieni osa vastaajista ilmoitti jättäneensä ilmoittamatta kokemastaan rikoksesta poliisille epäluottamuksen vuoksi, mutta suurempi osa ilmoitti jättäneensä ilmoittamatta, koska ei kokenut poliisin pystyvän tekemään asialle mitään. Luottamusta viranomaisiin ja luottamusta viranomaisten kykyyn selvittää rikos tulisikin siis tarkastella kahtena eri tekijänä. Viranomaisten matala selvitysaste ei suoraan heikennä kansalaisten luottamusta viranomaisia kohtaan. Luottamusta viranomaisten mahdollisuuksiin ratkaista rikos syynä jättää rikos ilmoittamatta voidaankin pitää uhrien realistisena ja todellisuudentajuisena päätöksentekona (ks. myös Baradaran Baughman 2020).

Euroopan unionin perusoikeusviraston kyselyssä (European Union Agency for Fundamental Rights 2021) väkivaltarikosten uhrien yleisin syy jättää ilmoittamatta poliisille oli puuttuva luottamus poliisin kykyyn tai mahdollisuuksiin ratkaista rikos. Fyysisen vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoittamatta jättäneistä neljäsosa ilmoitti ilmoittamatta jättämisen syyksi sen, että ”poliisi ei kuitenkaan tekisi mitään” ja jopa 14 prosenttia vastaajista ilmoitti syyksi, että ei luota poliisiin.

Aiemmissä tutkimuksissa erityisesti maahanmuuttajien ja muiden etnisten ryhmien osalta on todettu, että rikoksen uhrin ilmoittavat tapahtuneista rikoksista enemmän eri *palveluntarjoajille* tai yhteisöihin, kuin viranomaisille (European Union Agency for Fundamental Rights 2021; Skinnari ym. 2019). Uhrin halua pyrkiä ratkaisemaan ongelma eri keinoin virallisten yhteiskuntarakenteiden ulkopuolella voidaan selittää epäluottamuksella viranomaisia kohtaan, mutta myös epätietoisuudella siitä miksi, milloin ja ennen kaikkea miten rikoksista voisi ilmoittaa viranomaisille (Skinnari ym. 2019).

3.2.3 Uhrikokemus ja häpeä

Yksilön uhrikokemus ja siihen liittyvät tunteet voivat myös vaikuttaa ilmoitusalttiuteen. Uhrin kokema häpeä rikoksen uhriksi joutumisesta ja siihen liittyvä pelko maineen menettämisestä voivat olla syitä jättää ilmoittamatta viranomaisille (esim. Xie & Baumer 2019; Maddox ym. 2011; Weiss, 2010; Felson ym. 2002; Kidd & Chayet 1984).

Skinnarin ym. (2019) kyselytutkimuksen tulosten mukaan väkivaltarikoksen uhriksi joutumiseen liittyvä häpeä on korostunut miespuolisten uhrien osalta naisiin verrattuna. Miespuoliset uhrin kokevat häpeää erityisesti seksuaalirikoksissa, mutta myös muissa väkivaltarikoksissa. Myös naisten osalta häpeä rikoksen uhriksi joutumisesta korostuu erityisesti seksuaalirikoksissa. (Ks. myös Weiss, 2010; Burcar & Åkerström 2009; Thompson ym. 2007.) Burcar & Åkerströmin (2009) mukaan miespuolisten väkivaltarikosten uhrien häpeän on esitetty liittyvän miehiltä odotetun maskuliinisuuden ja toisaalta taas rikosten uhreihin liitetyn heikkouden ja voimattomuuden ristiriitaan. Naispuolisilla uhreilla häpeään on epäilty liittyvän pelkoa heidän syyllistämistensä ja häpäisystä, eivätkä he siksi haluaisi muiden, edes viranomaisten, tietävän tapahtuneesta (ks. myös Thompson ym. 2007).

Skinnari ym. (2019) mukaan yhteiskunnallinen ilmapiiri rikosten ympärillä on viime vuosien aikana muuttunut ja muiden muassa #meetoo-kampanjan myötä seksuaalirikoksiin liittyvä häpeä on hälvenemässä. Uuden ajanhengen myötä uhrikokemuksiin liitetyn häpeän voidaan olettaa muuttuneen ja yhä muuttuvan ja uhrikokemuksiin liittyvää häpeää tulisikin tutkia lisää.

3.2.4 Uhrin demografiset ja sosioekonomiset tekijät

Yksilön demografisilla tekijöillä on kansainvälisissä tutkimuksissa todettu olevan vaikutusta uhrien ilmoitusalttiuteen (esim. European Union Agency for Fundamental Rights 2021; Mercier 2002). Naisten on todettu ilmoittavan kokemistaan rikoksista viranomaisille useammin kuin miesten, vaikka väkivaltarikosten nais- ja miesuhreja on todettu olevan lähes yhtä paljon (Näsi & Koltola 2022, 32; Näsi & Danielsson 2019; Mercier 2002). Sukupuolieroja ilmoittamisessa voitaneen selittää useilla rinnakkaisilla tekijöillä, kuten edellä mainituilla rikoksen vakavuudella tai koetulla häpeällä. Suomessa rikosuhritutkimuksen tulosten mukaan naisille on seurannut väkivallasta useammin jokin fyysinen vamma (Näsi & Danielsson 2019), mikä voi osin selittää kokemusta rikoksen vakavuudesta, ja siten naisten korkeampaa ilmoitusalttiutta. Toisaalta naisten kasvanutta ilmoitusalttiutta voidaan selittää myös väkivallanteokojen olosuhteiden muutoksilla. Aiemmin erityisesti naisiin kohdistuvista väkivallanteoista ilmoitettiin miehiin kohdistuvaan väkivaltaan verrattuna selvästi harvemmin poliisille, mutta uudempien tutkimusten valossa tilanne on muuttunut. Naisiin kohdistuneista väkivallanteoista ilmoittaminen onkin yli kaksinkertaistunut 2006 vuoden jälkeen tehdyissä mittauksissa ennen 2006 vuotta tehtyihin mittauksiin verrattuna. Ilmoitusalttiuden kasvua on selitetty osin sillä,

että ennen naisiin kohdistuva väkivalta oli tyypillisemmin lähisuhdeväkivaltaa, kun taas nykyään naiset joutuvat enemmän myös muun tyyppisten väkivaltarikosten, esimerkiksi työpaikoilla tapahtuvien väkivallantekojen, kohteeksi. (Niemi & Lappi-Seppälä 2019, 12.)

Kuten aiemmin on todettu, nuoruus on rikollisuudelle tyypillisintä aikaa ja nuoret korostuvat niin tekijöinä kuin uhreinakin. Nuorten on myös todettu ilmoittavan kokemistaan rikoksista viranomaisille aikuisia harvemmin (Mercier 2002; Finkelhor & Ormrod 2001). Eurooppalaisessa viitekehyksessä myös opiskelijoiden on todettu ilmoittavan muita harvemmin (European Union Agency for Fundamental Rights 2021).

Uhrin sosioekonomisen aseman yhteydestä ilmoitusalttiuteen on kuitenkin ristiriitaisia tuloksia. Euroopan unionin perusoikeusviraston mukaan sosioekonominen asema vaikuttaa ilmoituskäyttäytymiseen. Euroopassa taloudellisesti hyväosaisten sekä maaseudulla asuvien on todettu ilmoittavan kokemistaan väkivaltarikoksista viranomaisille muita ryhmiä heikommin. (European Union Agency for Fundamental Rights 2021.) Baumerin (2002) mukaan taas alueellisen sosioekonomisen aseman ja väkivaltarikosten ilmoitusalttiudella ei ole merkittävää yhteyttä, pois lukien lievien pahoinpitelyiden osalta. Lievien pahoinpitelyiden ilmoittamisalttius on Baumerin (2002) mukaan matalinta varakkailla alueilla sekä merkittävästi vähävaraisilla alueilla, kun korkein ilmoitusalttius on sosioekonomisesti keskiluokkaisilla alueilla. Matala ilmoitusalttius varakkaammilla sekä sosioekonomisesti heikoimmilla asuinalueilla voinee selittyä alueiden ja yhteisöiden epävirallisella sosiaalisella kontrollilla.

Vähemmistöjen ilmoitusalttiutta on tutkittu kansainvälisesti laajalti (esim. Kelley ym. 2022; European Union Agency for Fundamental Rights 2021; Kirk ym. 2012) saaden ristiriitaisia tuloksia. Vähemmistöryhmien edustajien on todettu sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa olevan aktiivisempia ilmoittamaan kokemistaan rikoksista viranomaisille. Yhdysvalloissa seksuaalirikoksen uhreista afroamerikkalaisten on todettu ilmoittavan viranomaisille muita etnisiä ryhmiä useammin (Kelley ym. 2022; European Union Agency for Fundamental Rights 2021). Euroopan unionin perusoikeusviraston mukaan joissakin tapauksissa myös jonkin vamman tai terveyshaasteen vuoksi toimintarajoitteisten, seksuaalivähemmistöjen sekä etnisten vähemmistöjen ilmoitusalttius korostui muita ryhmiä korkeampana (European Union Agency for Fundamental Rights 2021). Kirk ym. (2012) mukaan jotkut maahanmuuttajaryhmät ilmoittavat puolestaan muita heikommin. Maahanmuuttajien ilmoitusalttiuteen voi liittyä useita taustatekijöitä, kuten negatiiviset kokemukset lähtömaan viranomaisten kanssa, jotka voivat

vaikuttaa käsityksiin tulomaan viranomaisista ja lakijärjestelmästä sekä omakohtaiset kokemukset tulomaan viranomaisten epätasa-arvoisesta kohtelusta. Maahanmuuttajien ilmoitusalttiuteen Yhdysvalloissa on oletettu vaikuttavan myös maassaolon status. (Kirk ym. 2012.)

3.2.5 Uhrin suhde tekijään

Ruotsin kansallisen rikosten ennaltaehkäisyn neuvoston (*Brottsförebyggande rådet, BRÅ*) tutkimusraportissa (Skinnari ym. 2019) yhdeksi merkittäväksi ilmoittamatta jättämisen mekanismiksi on nostettu uhrin yhteenkuuluvuus rikoksen tekijän kanssa. Uhri voi olla tekijän kontrollissa tai muutoin riippuvaisessa suhteessa tekijään sekä kokea lojaaliutta tai muuta yhteenkuuluvuutta tekijään, minkä vuoksi uhri ei ilmoita kokemastaan rikoksesta viranomaiselle tai vaikenee asiaa tutkittaessa. Uhri voi olla myös sellaisessa asemassa tekijään, että vaikeneminen edesauttaa uhrin omaa etua tai uhri itsekin hyötyy rikoksesta. (European Union Agency for Fundamental Rights 2021; Skinnari ym. 2019.)

Felsonin ym. (2002) mukaan lähisuhdeväkivallan uhrien ja muiden pahoinpitelyrikosten uhrien ilmoitusalttiudessa ei ole merkittävää eroa. Tutkimuksen mukaan taustasyyt lähisuhdeväkivallasta ilmoittamiselle voivat kuitenkin erota muista pahoinpitelyrikoksista. Lähisuhdeväkivallan uhrin ilmoittavat muita väkivaltarikosten uhreja epätodennäköisemmin yksityisyyttään koskevien huolien, koston pelon tai tekijän suojelemiseksi, mutta toisaalta he ilmoittavat useammin poliisille itsensä suojelemisen (*self protection*) vuoksi tai koska he kokevat lähisuhdeväkivallan verrattain vakavammaksi. Iso-Britanniassa toteutetussa tutkimuksessa (Tarling & Morris) on vuonna 2010 osoitettu, että perheenjäsenten ja muiden uhrille läheisten tekijöiden tekemistä rikoksista ilmoitettiin viranomaisille aiempaa useammin, joten lähisuhdeväkivallan ilmoitusalttiuden voitaneen olettaa kehittyneen positiivisesti yhteiskunnan ja ajan hengen muuttuessa sallivammaksi ja avoimemmaksi (ks. Skinnari ym. 2019.)

Lähisuhdeväkivallan tapauksissa sekä miesten että naisten osalta *sosiaalisen ympäristön* on tutkittu vaikuttavan merkittävästi ilmoitushalukkuuteen. Useiden uhrien on todettu kokevan, että heidän sosiaalinen ympäristönsä ei uskoisi heitä, kun tekijä oli oma puoliso ja he jättivät siksi ilmoittamatta kokemastaan lähisuhdeväkivallasta (Meyer 2016; Morgan & Wells 2016; Flinck ym. 2008). Tutkimusten mukaan on tyypillistä, että rikoksen uhrin kysyvät neuvoa ja

tukeutuvat lähipiiriinsä ennen kuin päättävät ilmoittaa kokemastaan rikoksesta viranomaisille (Goudriaan ym. 2005; Ruback ym. 2004; Kaukinen 2002a). Ruback ym. (2004) osoittavatkin, että sosiaalisen ympäristön ja lähipiirin reaktiot ja neuvot vaikuttavat merkittävästi rikoksen uhreihin. Rikoksen uhrin kohdistetut negatiiviset reaktiot voivat omalta osaltaan merkittävästi heikentää uhrin ilmoitushalukkuutta (Morgan & Wells 2016; Weiss 2010; Burcar & Åkerström 2009; Flinck ym. 2008; Goudriaan ym. 2005; Greenberg ym. 1982).

4 TUTKIMUSASETELMA

4.1 Tutkimuksen tavoitteet

Väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta on kansainvälisesti selvitetty useilla eri tutkimuksilla (ks. luku 3). Tutkimuksissa on noussut esille useita samoja tekijöitä, mutta myös yhteiskunnallisten erojen sekä vaihtelevien lainsäädäntöjen voidaan olettaa vaikuttavan tutkimustuloksiin. Suomessa tutkimusta väkivaltarikosten uhrien uhrikokemuksista ja ilmoitusalttiudesta on aiemmin tehty hyvin vähän ja siksi on olennaista tehdä kansallista tutkimusta aiheesta suomalaisille teetetyt tutkimuksen aineistolla.

Väkivaltarikosten ilmitulo vaikuttaa siihen, miten rikollisuus yhteiskunnassa tilastoituu, miten rikollisuutta tulkitaan sekä siihen, minkälaisilla toimenpiteillä (viranomaiset/politiikka) rikollisuuteen voidaan puuttua. Ilmirikollisuuden ja piilorikollisuuden suhde haastaa kokonaisrikollisuuden ymmärtämistä ja tulkintaa. Tämän vuoksi on tärkeää selvittää niitä seikkoja, mitkä vaikuttavat siihen, että suurin osa väkivaltarikoksista jää viranomaistilastojen ulkopuolelle, *piilorikollisuudeksi*. Ilmoitusalttiuteen vaikuttavien tekijöiden selvittäminen on olennaista, jotta rikoksista viranomaisille ilmoittamista voidaan kannustaa ja tukea oikein kohdennetuilla keinoin. Ilmoitusalttiuden tutkimisen edellytyksenä on kuitenkin ymmärtää sen taustalla olevia ilmiötä, rikollisuuden piirteitä ja uhrikokemuksia. Uhrikokemuksia tarkastelemalla voidaan luoda kuva siitä, minkälaisia ominaispiirteitä väkivaltarikollisuuteen liittyy. Tutkielmani tavoitteena on pyrkiä selvittämään väkivaltarikosten uhrikokemuksia ja selvittää niitä tekijöitä, jotka Suomessa vaikuttavat väkivaltarikosten uhrien ilmoituskäyttäytymiseen. Pyrin kiinnittämään huomiota siihen, korostuvatko aineiston tuloksissa uhrien yksilölliset tekijät sekä rikoksen ominaispiirteet osana uhrikokemuksia sekä suhteessa ilmoitusalttiuteen.

Pyrin luomaan käsityksen ilmoitusalttiuden taustalla vaikuttavasta ilmiöstä, väkivaltarikosten uhrikokemuksista sekä ilmoitusalttiutta selittävistä tekijöistä vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Millaisia suomalaisten väkivaltauhrikokemukset ovat?
- 2) Mitkä tekijät selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta?

Väkivaltarikosten uhrikokemuksia (tutkimuskysymys 1) lähestyn selvittämällä rikosuhrikokemusten yleisyyttä ja paikantumista, missä määrin rikoksen olosuhdetekijät selittävät erityyppisiä väkivaltauhrikokemuksia, sekä millä tavoin uhrin demografiset ja sosioekonomiset tekijät ovat yhteydessä väkivaltauhrikokemuksiin.

Aiemmassa tutkimuksessa niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin väkivallan on todettu jakautuvan yhteiskunnassa epätasaisesti vain pienelle vähemmistölle väestöä (ks. luku 2.2). Rikosten on todettu paikantuvan pienelle joukolle väestöä erityisesti henkilöihin kohdistuvissa rikoksissa. Näin voidaan tehdä oletamus:

H1: Väkivaltarikollisuuden uhrikokemukset paikantuvat pienelle joukolle väestöä.

Suomessa poliisin tietoon tulevista väkivaltarikoksista valtaosa on pahoinpitelyrikoksia (ks. luku 2.1). Ilmi tulleissa pahoinpitelyrikoksissa korostuu lievemmat tekomuodot, joissa yleisimmin ei ole käytetty mitään tekovälinettä, mutta teosta on kuitenkin aiheutunut uhrille jonkinasteinen fyysinen vamma. Aiemmassa tutkimuksessa (luku 3.2) on todettu, että väkivaltarikosten lievemmat tekomuodot, joista ei aiheudu uhrille fyysistä vammaa, tai tekoa ei muutoin koeta vakavaksi, jäävät useimmiten viranomaisilta piiloon. Kokonaisrikollisuudessa lievempien tekumuotojen voidaan siis olettaa olevan vielä yleisempiä kuin mitä tilastoista selviää. Näin ollen voidaan luoda seuraava oletamus:

H2: Väkivaltauhrikokemuksissa korostuu rikostyyppinä pahoinpitelyrikokset ja erityisesti sen lievemmat tekomuodot.

Uhrikokemuksia selittävien tekijöiden osalta aiempi tutkimus (luku 2) on osoittanut sosiaalisen syrjäytymisen ja yleisesti matalamman sosioekonomisen aseman yhteyden rikollisuuteen. Esimerkiksi asunnottomuuden, matalan koulutus- ja työmarkkina-aseman sekä pienituloisuuden on todettu korostuvan väkivaltarikollisuudessa. Samojen tekijöiden voidaan olettaa korostuvan myös uhrikokemuksissa. Syrjäytymisen yhteys on sitä voimakkaampaa, mitä vakavammista ja toistuvammista väkivaltarikoksista on kyse. Silti yksittäisissäkin viranomaisten tietoon tulleissa pahoinpitelyrikoksissa korkeamman sosioekonomisen aseman tekijöiden ja uhrien määrät ovat matalampia. Myös naimattomuuden, nuoruuden ja miessukupuolen korostuminen väkivaltarikosten tekijöissä voinee ennustaa myös näiden

tekijöiden yhteyttä uhrikokemuksissa (ks. luku 2). Pahoinpitelyrikosten tekijöiden ja uhrien voidaan olettaa olevan todennäköisimmin 18–20-vuotiaita naimattomia miehiä.

H3: Matala koulutus- ja työmarkkina-asema, pienituloisuus, nuoruus ja naimattomuus siviilisäätynä korostuvat uhrikokemuksissa. Miessukupuoli korostuu pahoinpitely- ja uhkausrikoksissa, naissukupuoli seksuaalirikoksissa.

Vaikka yksityisasunnoissa tehtyjen pahoinpitelyrikosten määrät poliisin tietoon tulleissa rikoksissa ovat kasvaneet tasaisesti, korostuu ilmirikollisuudessa tapahtumapaikkana yleisimmin jokin julkinen paikka (ks. luvut 2–3). Siten voidaan tehdä seuraava oletus:

H4: Väkivaltarikoksissa tapahtumapaikkana korostuu julkinen paikka.

Poliisin tietoon tulevissa lievissä ja perusmuotoisissa pahoinpitelyrikoksissa noin kolmanneksessa tekijä ja uhri ovat tuttuja toisilleen, mutta aiempaan tutkimustietoon perustuen määrän voi olettaa olevan suurempi viranomaisilta piiloon jäävässä rikollisuudessa. Voidaan olettaa seuraavasti:

H5: Väkivaltarikoksen tekijä on todennäköisemmin uhrille entuudestaan tuttu.

Väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta selittäviä tekijöitä (tutkimuskysymys 2) tarkastelen tutkimalla, missä määrin teon vakavuus (fyysinen vamma), rikoksen olosuhdetekijät (rikostyyppi, tekijän ja uhrin suhde, sekä tapahtumapaikka) ja uhrin demografiset ja sosioekonomiset tekijät ovat yhteydessä ilmoitusalttiuteen.

Aiemmassa kansainvälisessä tutkimuksessa teon vakavuuden on osoitettu olevan merkittävä ilmoitusalttiuteen vaikuttava tekijä. Tässä tutkimuksessa teon vakavuutta lähestytään sen aiheuttaman fyysisen vamman näkökulmasta, ja sen yhteydestä ilmoitusalttiuteen voidaan tehdä seuraava oletus:

H6: Väkivaltarikoksista, joista uhrille ei ole aiheutunut fyysistä vammaa, ilmoitetaan harvemmin kuin tapauksista, joissa uhrille on aiheutunut fyysinen vamma.

Fyysinen vamma teon vakavuuden mittarina ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Seksuaalirikoksia, uhkauksia ja pahoinpitelyrikoksia tarkasteltaessa on oletettavissa, että teosta aiheutunut fyysinen vamma korostuu lähinnä pahoinpitelyrikoksissa. Uhkauksista ei

lähtökohtaisesti aiheudu uhrille fyysistä vammaa ilman, että teko sisältää myös pahoinpitelyä, vaikka teko itsessään voi muutoin olla yleisesti tarkasteltuna vakava. Myös seksuaalirikoksiin liittyy harvoin fyysistä väkivaltaa, mutta teko voi silti olla varsin vakava ja sillä voi olla uhrille kauaskantoisia vaikutuksia. Väkivaltarikosten vakavuuden kokemuksissa on myös eroavaisuuksia (luku 3.2). Tämän tutkimuksen aineiston pohjalta ei ole mahdollista analysoida uhrien omaa kokemusta teon vakavuudesta, joten vakavuuden mittarina käytetään teosta aiheutunutta fyysistä vammaa. Tutkimusaineistossa ei myöskään ole eritelty, mistä teonkuvauksesta ilmoitettu fyysinen vamma on aiheutunut, joten useamman teon uhriksi joutuneiden osalta ei voida eritellä niitä teontarkenteita, joista vamma on syntynyt.

Ilmoitusalttiutta on aiemmassa tutkimuksessa selitetty, erityisesti seksuaalirikoksissa, uhrikokemuksiin liitettyllä häpeällä sekä yleisesti luottamuksella viranomaisiin (luku 3.2.). Häpeän ja viranomaisluottamuksen vaikutusten mittaaminen suoraan tämän tutkimuksen tutkimusaineistolla ei ole mahdollista, mutta eri rikostyyppien ilmoitusalttiuksien välisiä eroja voidaan kuitenkin tutkia ja voidaanakin tehdä seuraava oletus:

H7: Seksuaalirikoksista ilmoitetaan muita rikoslajeja harvemmin.

Rikosten olosuhdetekijöiden osalta tekijän ja uhrin suhteen voidaan todeta vaikuttavan uhrien ilmoituskäyttäytymiseen. Aiemmassa tutkimuksessa (luku 3.2) tekijän ja uhrin tuttuuden on todettu vaikuttavan ilmoitusalttiuteen negatiivisesti. Tutkimusten mukaan tuntemattomien väkivallantekijöiden uhrin ilmoittavat viranomaisille todennäköisemmin ja tuttujen tekijöiden rikoksista ilmoitetaan merkittävästi harvemmin. Näin voidaan tehdä oletus:

H8: Väkivaltarikoksista, joissa tekijä on uhrin tuttu, ilmoitetaan epätodennäköisemmin kuin teoista, joissa tekijä on tuntematon.

Tapahtumapaikan vaikutuksista ilmoitusalttiuteen ei yksittäisenä tekijänä aiemman tutkimuksen pohjalta voida suoraan luoda hypoteesia, mutta voidaan olettaa, että yksityisellä paikalla tapahtuneet väkivaltarikokset tulevat harvemmin viranomaisten tietoon, sillä yksityisellä paikalla tapahtuneissa väkivaltarikoksissa tekijä on useimmin uhrille entuudestaan tuttu (luku 2). Erityisesti lähisuhdeväkivallan tapahtumapaikkana korostuu yksityiset asunnot sekä muut yksityiset paikat ja lähisuhdeväkivallasta ilmoitetaan viranomaisille muuta väkivaltarikollisuutta harvemmin.

Uhrin demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden osalta uhrin iän ja sukupuolen on osoitettu olevan merkittäviä ilmoitusalttiuteen vaikuttavia yksilötekijöitä (luku 3.2.) ja siten näiden samojen tekijöiden voidaan olettaa selittävän väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta myös Suomessa. Miesten on todettu ilmoittavan kokemastaan väkivallasta naisia harvemmin ja nuorten on havaittu ilmoittavan muita ikäryhmiä harvemmin. Sukupuolieroja on aiemmissa tutkimuksissa selitetty muiden muassa sukupuolen yhteydellä teosta aiheutuneeseen fyysiseen vammaan sekä uhrien kokemaan häpeään. Aiemmassa tutkimuksessa alueellisen sosioekonomisen aseman vaikutuksesta ilmoitusalttiuteen on ristiriitaisia tutkimustuloksia. Uhrien heikon sosioekonomisen aseman osalta on kuitenkin todettu, että heikommassa sosioekonomisessa asemassa olevat, matalasti koulutetut ilmoittavat kokemastaan väkivallasta muita heikommin. Voidaan tehdä seuraavat oletukset:

H9: Matalassa koulutus- ja työmarkkina-asemassa olevat, pienituloiset, nuoret sekä miehet ilmoittavat kokemistaan väkivaltarikoksista muita harvemmin.

Aiemmassa tutkimuksessa myös opiskelijoiden on todettu ilmoittavan kokemastaan väkivallasta muita harvemmin. Tutkimuksessa selvitetään myös opiskelija-aseman suhdetta ilmoitusalttiuteen. Opiskelijoiden voidaan lähtökohtaisesti olettaa olevan nuoria, useimmin pienituloisia ja matalassa työmarkkina-asemassa keskeneräisten opintojen vuoksi, joten oletusta selvitetään hypoteesin 9 testaamisen yhteydessä. Tutkimuksessa selvitetään myös siviilisäädyn sekä etnisen taustan suhdetta ilmoitusalttiuteen. Hypoteeseja siviilisäädyn tai etnisen taustan suhteesta uhrien ilmoituskäyttäytymiseen ei aiemman kirjallisuuden pohjalta voida tehdä. Aiemmissa tutkimuksissa (ks. luku 3) tulokset etnisen taustan vaikutuksista ovat ristiriitaisia. Etnisen taustan on osin todettu vaikuttavan positiivisesti ilmoitusalttiuteen (Kelley ym. 2022; European Union Agency for Fundamental Rights 2021), mutta toisaalta, esimerkiksi laittomasti maassa oleskelevien osalta etnisen taustan on todettu heikentävän ilmoitusalttiutta (Kirk ym. 2012).

4.2 Tutkimusaineisto ja muuttajat

Tutkimukseni aineisto on kvantitatiivinen ja se muodostuu Kansallisen turvallisuuskyselyn (KRT) vuoden 2021 aineistosta. Kyseessä on valmis kyselyaineisto, jonka Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti *KRIMO* on kerännyt osana rikosuhritutkimusta. Aineisto oli tutkimuksen ajankohtana tuorein saatavilla oleva KRT-aineisto. Valmiin KRT-aineiston

hyödyntäminen tutkielmaan on tarkoituksenmukaista ja kustannustehokasta. Kvantitatiivinen aineiston tutkimus mahdollistaa tutkimukselle väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta selittävien tekijöiden laajan tarkastelun, mikä ei kvalitatiivisilla menetelmillä onnistuisi. Rikostilastoiden (*ilmirikollisuus*) ja aiemmissa tutkimuksissa piilorikollisuuden suhteen korostuessa, erityisesti väkivaltarikoksissa, väestökyselytutkimus aineistona sopii erityisen hyvin ilmoitusalttiutta selittävien tekijöiden mittaamiseen. Poikkileikkausaineistoa käytettäessä on syytä huomioida, että aineiston analyysi ei suoraan kerro eri tekijöiden syy-seuraussuhdetta, eikä eri tekijöiden voida suoraan tulkita vaikuttaneen uhrikokemuksiin tai ilmoitusalttiuteen.

Vuoden 2021 KRT-aineisto oli kohdistettu 15–74-vuotiaille Suomessa tai Ahvenanmaalla vakituisesti asuville henkilöille. Aineisto kerättiin posti- ja internet-kyselyinä joulukuun 2021 ja maaliskuun 2022 välisenä aikana. Kysely toteutettiin Väestötietojärjestelmästä satunnaisotannalla poimitulle ositetulle otokselle. Kyselyyn osallistui kaikkiaan 4 813 henkilöä, joista miehiä oli 2 126 ja naisia 2 687. Nuorten vastaamisaste oli vanhempia matalampi ja puolestaan miesten vastaamisaste hieman matalampi kuin naisten. Kokonaisuudessaan vastausprosentti kyselyyn oli 34,4. (Kolttola & Näsi, 2022.)

4.2.1 Selitettävät muuttujat

Väkivaltakokemuksia mitattiin kysymyksellä *Onko joku henkilö käyttäytynyt sinua kohtaan seuraavilla tavoilla viimeisen 12 kuukauden aikana?* Kysymyksessä esitettiin kolmetoista teonkuvausta (Taulukko 2) ja jokaisen tekotavan vastausvaihtoehdot olivat ”ei kukaan”, ”entinen tai nykyinen avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani”, ”muu lähemmin tuntemasi henkilö (esimerkiksi veljesi, siskosi, isäsi, äitisi, lapsesi, ystäväsi, tuttavasi tai työtoverisi)” ja ”tuntematon tai puolittu (tuntematon, satunnaisesti kohtaamasi henkilö tai esimerkiksi työssäsi kohtaamasi asiakas, potilas tai vastaava)”. Jokaiseen teonkuvaukseen sai tarvittaessa vastata useita vaihtoehtoja edellä mainituista vastausvaihtoehdoista.

Väkivaltarikoksen uhrikokemuksia mittaavista muuttujista luotiin ensin 13 dikotomista uhrikokemuksia mittaavaa muuttujaa, joissa ”entinen tai nykyinen avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani” ja/tai ”muu lähemmin tuntemasi henkilö” ja/tai ”tuntematon tai puolittu” saivat arvon 1 ja ”ei kukaan” saivat arvon 0. Näiden dikotomisten muuttujien pohjalta luotiin summamuuttuja, jonka arvot vaihtelevat 0 ja 13 välillä (arvo 0 = vastaaja ei ole joutunut yhtenkään väkivaltarikoksen uhriksi, arvo 13 = vastaaja on joutunut kaikkien

kolmentoista väkivaltakuvauksen kaltaisen teon uhriksi). Arvon 0 sai 3994 ja arvon 1–13 sai 674 vastaajaa. Puuttuvia arvoja oli 145. Tutkimuksessa on myöhemmin rajattu tutkimusotannan ulkopuolelle ne vastaajat, jotka tässä saivat arvon 0 (N=3994), koska heillä ei ole väkivaltauhrikokemuksia.

Alkuperäisen rikosuhrikokemuksia koskevan kysymyksen teonkuvaukset jaettiin lisäksi rikoslakiperusteisesti kolmeen pääluokkaan (Taulukko 2): 1) uhkailut 2) pahoinpitelyt ja 3) seksuaalirikokset. Uhkailut-luokan teonkuvaukset kattavat rikoslain (1889/39) 25 luvun, *vapauteen kohdistuvista rikoksista*, 7 § laittoman uhkauksen teonkuvauksen. Pahoinpitelyt-luokkaan on jaettu ne aineiston teonkuvaukset, jotka täyttävät rikoslain (1889/39) 21 luvun, *henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista*, 5 § pahoinpitelyn, 6 § törkeän pahoinpitelyn tai 7 § lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Seksuaalirikokset-luokkaan on jaettu ne teonkuvaukset, jotka täyttävät rikoslain (1889/39) 20 luvussa *seksuaalirikoksista* säädetty teot.

Taulukko 2. Tutkimuksen selitettävät muuttujat. Väkivaltauhrikokemusten kolmijako ja rikoksesta ilmoittaminen.

	Muuttujan arvot	N	%
Väkivaltauhrikokemukset	0 = 0 uhrikokemusta 1 = 1–13 uhrikokemusta	3994 674	85,56 14,44
Uhkaukset • Uhannut puhelimesta, sähköpostissa tai muulla viestivälineellä vahingoittaa sinua fyysisesti • Uhannut kasvokkain vahingoittaa sinua fyysisesti)	0 = Ei 1 = Kyllä	4402 372	92,21 7,79
Pahoinpitelyt • Estänyt liikkumasta tai tarttunut kiinni • Tyrkkinyt tai töninyt • Lämäissyt • Repinyt hiuksista • Lyönyt nyrkillä • Lyönyt kovalla esineellä • Potkinut tai kuristanut • Käyttänyt jotakin asetta • Käyttänyt muunlaista fyysistä väkivaltaa	0 = Ei 1 = Kyllä	4182 577	87,88 12,12
Seksuaalirikokset • Pakottanut vastoin tahtoasi sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen • Yrittänyt pakottaa vastoin tahtoasi sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen	0 = Ei 1 = Kyllä	4670 95	98,01 1,99
Väkivallasta ilmoittaminen	0 = En ilmoittanut poliisille 1 = Ilmoitus poliisille väh. yhdestä kokemasta rikoksesta	671 63	91,42 8,58

Koetusta väkivallanteosta viranomaisille ilmoittamista mitattiin kysymyksellä *Ilmoititko sinä tai joku perheenjäsenistäsi jostakin edellä mainitusta tilanteesta Suomen poliisille?* Dikotomisat vastausvaihtoehdot kysymykseen olivat ”En” ja ”Kyllä”. Kysymykseen vastanneista 63 (8,58 %) kertoi ilmoittaneensa poliisille kokemastaan väkivallasta.

4.2.2 Selittävät muuttujat

Tutkimuksen selittävät tekijät voidaan jakaa rikoksen olosuhdetekijöihin sekä uhrin demografisiin ja sosioekonomisiin tekijöihin (Taulukko 3). Rikoksen olosuhdetekijöinä

tutkitaan väkivallanteon tapahtumapaikkaa, teon vakavuutta ja uhrin suhdetta tekijään. Väkivallanteon tapahtumapaikkaa mitattiin kysymyksellä *Missä paikassa tai paikoissa jouduit edellä mainittujen tekojen kohteeksi? Kuinka monta kertaa?* Tapahtumapaikkavaihtoehtoja oli kysymyksessä kuusi eri paikkaa, jossa jokaiselle paikalle oli dikotominen kyllä/ei vastausvaihtoehto. Tapahtumapaikka on tutkimuksessa yksinkertaistettu kahteen luokkaan: 1) Julkinen paikka ja 2) Yksityinen paikka. Julkiseen paikkaan sisältyvät kysymyksen vaihtoehdot tori, puisto, katu, ravintola tai muu paikka, työpaikka tai työtehtävä. Yksityiseen paikkaan sisältyvät puolestaan vaihtoehdot oma tai toisen yksityinen asunto, mukaan lukien vapaa-ajan asunnot.

Teon vakavuutta mitataan tässä tutkimuksessa teon fyysisten seurausten kautta (mittarin rajoitteista, ks. luku 4.1). Väkivallan vakavuuden mittarina kyselyssä pidettiin sitä, oliko väkivallanteosta aiheutunut uhrille jonkinasteinen fyysinen vamma, kuten mustelma, ruhje tai haava.

Väkivaltakokemuksia mittaavien muuttujien (ks. luku 4.2.1) vastausvaihtoehdot toimivat pohjana, kun tutkimuksessa mitataan uhrin suhdetta tekijään. Muuttujia koskevan kysymyksen vastausvaihtoehdot ”entinen tai nykyinen avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani” ja ”muu lähemmin tuntemasi henkilö” on yhdistetty tekijäksi ”tuttu” ja vastausvaihtoehto ”tuntematon tai puolittu” on säilytetty sellaisenaan. Näin ollen *tuttu* kattaa entiset ja nykyiset puoliset, sisarukset, vanhemmat, lapset, ystävät, tuttavat sekä työtoverit. Tuntematon tai puolittu käsittää tuntemattomat, uhrin satunnaisesti kohtaamat henkilöt tai työssä kohtaamat asiakkaat, potilaat tai vastaavat. Kyselylomakkeessa vastaaja pystyi valitsemaan kunkin teon kuvauksen osalta useita vastausvaihtoehtoja, jolloin teon kuvaukseen on voinut valita sekä tuttu, että tuntematon tai puolittu vaihtoehtoja. Tutkimuksen analyyseissa muuttujat on luotu siten, että tuttu (N = 371) kattaa kaikki ne henkilöt, jotka ovat vastanneet edes yhteen kohtaan tuttu-vastausvaihtoehdon ja tuntematon tai puolittu (N = 477) kattaa kaikki ne henkilöt, jotka ovat vastanneet vähintään yhteen kohtaan tuntematon tai puolittu -vastausvaihtoehdon. Näistä vastaajista 86 oli valinnut vastausvaihtoehdoista sekä tuttu, että tuntematon tai puolittu vaihtoehtoja.

Tutkimuksessa tarkasteltavat demografiset ja sosioekonomiset tekijät ovat sukupuoli, ikä, etninen tausta, siviilisääty, koulutus, työmarkkina-asema sekä subjektiivinen arvio taloudellisesta toimeentulosta. Sukupuolta mitattiin dikotomisella nainen/mies -kysymyksellä.

Ikä on puolestaan luokiteltu neljään luokkaan: 15–29-vuotiaat, 30–44-vuotiaat, 45–59-vuotiaat ja 60–74-vuotiaat. Vastaajan etnistä taustaa on mitattu kysymällä vastaajan omaa, äidin sekä isän syntymämaata kolmella eri kysymyksellä dikotomisesti (0 = Suomessa, 1 = Muussa maassa). Tutkimuksessa etnistä taustaa kuvaava muuttuja on yhdistetty yhdeksi dikotomiseksi muuttujaksi (1 = vastaaja itse, vastaajan äiti ja/tai isä on syntynyt muussa maassa, 0 = vastaaja sekä molemmat vanhemmat ovat syntyneet Suomessa).

Vastaajan siviilisäätystä mitataan neliluokkaisella muuttujalla, jonka vaihtoehdot ovat ”avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa”, ”avoliitossa”, ”seurustelusuhteessa” tai ”ei mitään edellä mainituista”. Vastaajan koulutusta mitattiin kysymyksellä *Mitä seuraavista tutkinnoista olet suorittanut tai parhaillaan suorittamassa? (voit valita useita kohtia)*. Kysymyksen kuusiluokkainen muuttuja on tutkimuksessa yksinkertaistettu kolmiluokkaiseksi (korkea-aste, keskiaste ja perusaste) ja muutettu kuvaamaan korkeinta suoritettua tai parhaillaan suoritettavaa tutkintoa. Vastaajan työmarkkina-asemaa mitattiin kysymyksellä *Mikä seuraavista sopii mielestäsi parhaiten kuvaamaan tämänhetkistä tilannettasi?* Viisiluokkaisen muuttujan vaihtoehdot ovat työelämässä tai osa-aikaeläkkeellä, opiskelemassa, eläkkeellä, työtön ja muutoin työelämän ulkopuolella.

Taulukko 3. Tutkimuksen selittävät muuttujat.

	Muuttujan arvot	N	%
Väkivallanteon tapahtumapaikka	Julkinen	435	
	Yksityinen	273	
Teon vakavuus Teosta aiheutunut fyysinen vamma	0 = Ei	502	70,11
	1 = Kyllä	157	21,93
	. = Ei vastannut kysymykseen, mutta vastannut jatkokysymyksiin vamman synnystä	57	7,96
Suhde tekijään	Tekijä tuttu	371	
	Tekijä tuntematon tai puolittutu	477	
Ikäluokka	15–29-vuotiaat	738	15,33
	30–44-vuotiaat	1025	21,30
	45–59-vuotiaat	1215	25,24
	60–74-vuotiaat	1835	38,10
Sukupuoli	0 = Nainen	2675	55,99
	1 = Mies	2103	44,01
Etninen tausta	0 = Vastaaja sekä molemmat vanhemmat syntyneet Suomessa	4874	91,78
	1 = Vastaaja itse ja/tai toinen tai molemmat vanhemmat syntyneet muualla kuin Suomessa	392	8,22
Siviilisäätty	1 = Avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa	2340	49,08
	2 = Avoliitossa	804	16,86
	3 = Seurustelusuhhteessa	409	8,58
	4 = Ei mikään edellä mainituista	1213	25,48
Korkein koulutus	1 = Korkea-aste	1718	35,90
	2 = Keskiaste	2467	51,55
	3 = Perusaste	601	12,56
Taloudellinen toimeentulo	0 = Muut	4364	91,53
	1 = Erittäin hankalaa tai hankalaa	404	8,47
Työllisyystilanne	1 = Työelämässä	2500	52,22
	2 = Työtön	196	4,09
	3 = Eläkkeellä	1409	29,43
	4 = Opiskelija	537	11,22
	5 = Työelämän ulkopuolella muusta syystä	145	3,03

Vastaajan taloudellista toimeentuloa on mitattu vastaajan subjektiivisen tulokokemuksen perusteella. Vastaajilta kysyttiin aluksi heidän tuloistaan ja tämän jälkeen heitä pyydettiin arvioimaan *Onko menojen kattaminen näillä tuloilla* kuusiluokkaisella skaalalla vaihdellen vaihtoehtojen erittäin hankalaa tai erittäin helppoa välillä. Koska tässä tutkimuksessa tarkastellaan toimeentulovaikeuksien yhteyttä uhrikokemuksiin ja ilmoitusalttiuteen, muuttuja luokiteltiin dikotomiseksi siten, että hankalaksi tai erittäin hankalaksi toimeentulonsa kokevat luokiteltiin omaksi luokakseen ja muut omaksi luokakseen.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuskysymyksiin vastataan ja hypoteeseja testataan kuvailevilla tilastollisilla menetelmillä sekä logistisella regressioanalyysillä. Väkivaltauhrikokemusten yleisyyttä ja paikantumista väestössä tarkastellaan suorin jakaumin (Liitetaulukko 1). Ristiintaulukoinnin avulla tarkastellaan ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta rikosuhrikokemusten osuutta uhkailuissa, pahoinpitelyissä ja seksuaalisissa teoissa eri väestöryhmissä, rikosten olosuhdetekijöiden osuutta uhkauksissa, pahoinpitelyissä ja seksuaalisissa teoissa. Toisen tutkimuskysymyksen osalta ristiintaulukoinnin avulla tarkastellaan rikostyyppin ja rikoksen olosuhdetekijöiden suhdetta rikoksesta ilmoittamiseen, sekä väkivaltarikosten uhrien yksilötekijöiden yhteyttä ilmoitusalttiuteen.

Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan logistisella regressioanalyysillä ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta väkivaltarikoksen uhrien demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden yhteyttä väkivaltauhrikokemuksiin (1 = yksi tai useampi kokemus, 0 = ei väkivaltauhrikokemusta) yksittäistarkasteluna ja kolmella mallilla sekä yksittäistarkasteluna uhkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten osalta. Ensimmäisen tutkimuskysymyksen seksuaalisten tekojen ja toisen tutkimuskysymyksen osalta logistista regressioanalyysiä ei tehty pienen otoksen vuoksi. Tutkimuksen analyysit on toteutettu Stata MP -ohjelmiston versiolla 18.

Ristiintaulukoinnilla voidaan selvittää muuttujien välisiä suhteita sekä muuttujien jakaumia. Ennen ristiintaulukointia aineiston muuttujat on uudelleen koodattu kategorisiksi muuttujiksi. Ristiintaulukoiden tarkastelulla selvitetään selitettävän muuttujan jakaumaa eri selittävän muuttujan luokissa, eli muuttujien ehdollisia jakaumia. Ristiintaulukointi on käytännöllinen kahden muuttujan suhteen tarkasteluun ja se soveltuu myös pienen otoksen analysointiin. Ristiintaulukoinnin heikkoutena voidaan kuitenkin pitää siinä käytettävien muuttujien määrän rajallisuutta. Useampien muuttujien huomioiminen analyysissä vaatii regressioanalyysin käyttöä. Kahden muuttujan välisen suhteen tarkastelussa etuna on kuitenkin tarkasteltavien luokkien suurempi otanta. (KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto 2024; Nummenmaa 2021, 410–422; Mattila 2003, 79-84.)

Ristiintaulukoinnissa tulosten merkitsevyyttä tarkastellaan Pearsonin khii toiseen neliö -testillä, eli χ^2 -riippumattomuustestillä. Testiä käytetään kuvaamaan tarkasteltavien muuttujien välistä riippuvuutta, tai riippumattomuutta, ja sitä käytetään yleisesti kahden tai useamman kategorisen

muuttujan suhteen tarkasteluun. Testin edellytyksenä on vähintään kaksiluokkaiset muuttujat. Testi kuvaa voidaanko otoksessa havaittujen erojen olettaa pätevän myös perusjoukossa (tässä tutkimuksessa kaikki suomalaiset väkivaltarikosten uhrin). Kii toiseen -testin perusoletuksena, nollahypoteesina, on riippumattomuus muuttujien välillä. Testin tulosten merkitsevyyttä kuvataan p-luvulla, jonka arvo kuvastaa virhepäätelmän todennäköisyyttä perusjoukossa. Tässä tutkimuksessa käytetään yleisesti tilastotieteissä käytettyjä merkitsevyyden raja-arvoja. P-arvon ollessa alle 0,05 pidetään tarkasteltavien muuttujien välistä riippuvuutta tilastollisesti melkein merkitsevänä (*), alle 0,01 arvoa tilastollisesti merkitsevänä (**) ja alle 0,001 arvoa erittäin merkitsevänä (***). (Nummenmaa 2023, 301-308; Nummenmaa 2021; Mattila 2003, 79-84.)

Tilastollisena menetelmänä regressioanalyysi on perinteinen ja monikäyttöinen. *Logistinen* regressioanalyysi on perinteisen regressioanalyysin tyyppi, jota käytetään, kun selitettävä muuttuja on *dummy*-muuttuja, joka voi saada vain kaksi arvoa. Regressioanalyysissä selittäviä muuttujia on tyypillisesti vain yksi, mutta selitettäviä muuttujia voi olla useampiakin. Logistinen regressioanalyysi ei ennusta määriä, vaan se pyrkii ennustamaan *kuinka todennäköisesti* jokin asia (tutkimuksen kohde) tapahtuu. Se ei kuitenkaan ole riippuvuussuhteen olevan lineaarinen. Tutkimuksessa tarkastellaan logistisen regression keskimääräisiä marginaaliefektejä (*average marginal effect, AME*). Keskimääräinen marginaaliefekti kuvaa selittäjän keskimääräistä yhteyttä prosentuaalisesti ($AME \cdot 100$) selitettävämuuttujan todennäköisyyteen ja se mahdollistaa saman muuttuja arvojen vertailun eri mallien välillä. (Nummenmaa 2023; Nummenmaa 2021, 581-596; Tähtinen ym. 2020; Vehkalahti 2019; Hosmer ym. 2013, 1–2; Mood 2009.) Logistinen regressioanalyysi sopii tämän tutkielman menetelmäksi väkivaltauhrikokemusten (1 = kokemus, 0 = ei kokemusta) tarkasteluun ristiintaulukoinnin lisäksi, jotta useampien muuttujien yhteyksiä voidaan tarkastella kerralla sekä yksittäisten muuttujien arvoja (*AME*) vertailla eri mallien välillä.

4.4 Tutkimusetiikka

Tutkimuksissa tulee aina huomioida tutkimuksen teon eettiset kysymykset, kun tutkimuksen kohteena on ihmiset. Tämän tutkielman tekemisessä on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2023) mukaisia hyviä tieteellisiä käytäntöjä, jotka käsittävät rehellisyyden, tutkimusprosessin avoimen dokumentoinnin, aiemman tutkimuksen huomioimisen ja siihen viittaamiseen sekä tutkimusaineiston asianmukaisen käytön.

Tutkimukseni valmiin kyselyaineiston kyselytutkimukseen liittyvistä eettisistä periaatteista vastaa aineiston kerääjä, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Tutkimusaineisto luovutettiin hyväksytyn tutkimusluvan mukaisesti tätä tutkielmaa varten. Aineisto oli valmiiksi koodattu, eikä vastaajia siten voinut tunnistaa aineistosta henkilötietojen avulla. Kyselyaineisto säilytettiin tutkimuksen teon aikana Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ohjeistuksen mukaisesti ja hävitettiin tutkielman valmistuttua tutkimusluvan ohjeistuksen mukaisesti.

Kyselytutkimuksen aineisto soveltuu erityisen hyvin piilorikollisuuden ja sitä kautta kokonaisrikollisuuden tarkasteluun. Kyselytutkimusaineistosta on kuitenkin huomioitava, että tiettyjä sosiaaliryhmiä on vaikea tavoittaa kyselytutkimuksilla. Kaikista syrjäytyneimpien ja moniongelmaisten väestöryhmien tavoitettavuus kyselytutkimuksiin on usein haasteellista ja siksi kyseiset ryhmät ovat tuloksissa usein aliedustettuina. Tällöin kyselytutkimukset voivat antaa ilmoitusalttiudesta todellisuutta positiivisemmän kuvan, kun väestöryhmien, joihin usein kohdistuu muita enemmän väkivaltaa, vastaukset puuttuvat aineistosta. Näiden kyselytutkimuksilla tavoittamattomien ryhmien väkivaltatilastojen tarkasteluun sopii paremmin rekisteritutkimus tai kohdennettu kyselytutkimus. Rekisteritutkimuksella ei kuitenkaan voida tutkia kokonaisrikollisuutta, koska piilorikollisuus jää rekisteritilastojen ulkopuolelle. Kohdennettu kyselytutkimus puolestaan ei ole väestötasolle yleistettävissä, mutta sillä voitaisiin tutkia tarkemmin ilmoitusalttiuteen liittyviä mekanismeja.

5 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia suomalaisten väkivaltarikosten uhrien uhrikokemukset ovat ja sitä, mitkä tekijät selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta viranomaisille. Tässä luvussa analysoin väkivaltarikosten uhrikokemuksia rikosten olosuhdetekijöiden sekä uhrien demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden osuutta suhteessa uhrikokemuksiin ja ilmoitusalttiuteen. Luvussa 5.1. vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen uhrikokemuksista ja luvussa 5.2. tutkitaan ilmoitusalttiutta selittävien tekijöiden merkitystä (tutkimuskysymys 2).

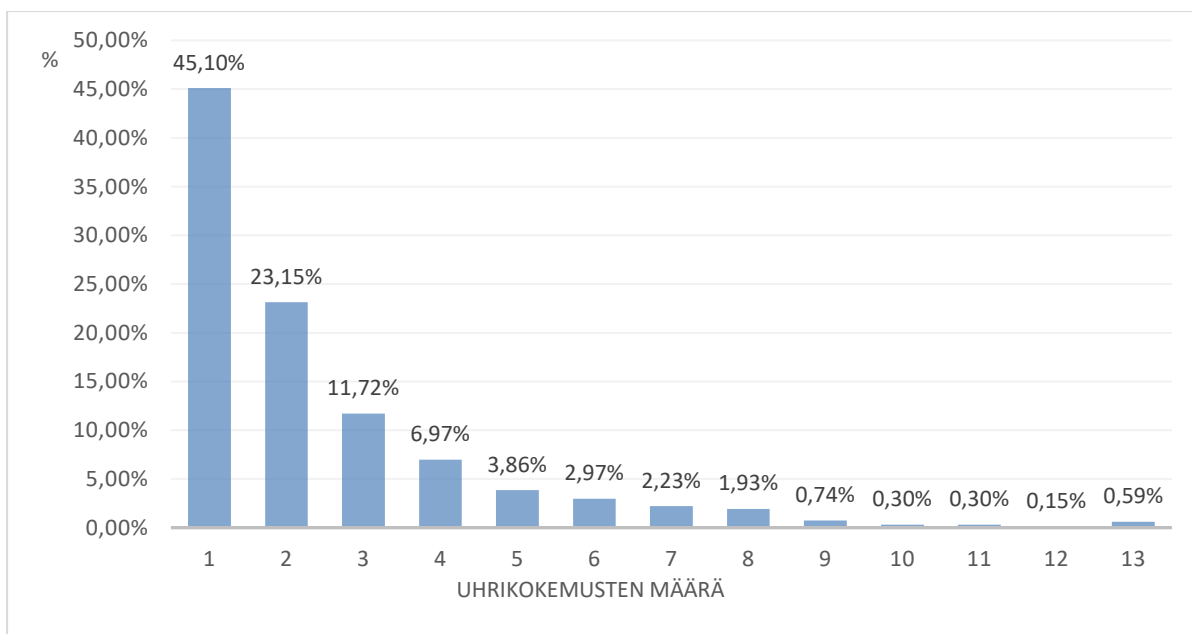
5.1 Väkivaltarikosten uhrikokemukset

Aiemman kirjallisuuden (ks. luvut 2–3) pohjalta luotujen ennako-olettamuksien mukaan väkivaltarikosten uhrikokemukset ovat melko harvinaisia ja paikantuvat hyvin pienelle osalle väestöä. Lisäksi voidaan olettaa, että uhrikokemuksissa korostuvat pahoinpitelyiden lievemmat tekomuodot ja niissä korostuu uhrien matala sosioekonominen asema, julkinen tekopaikka ja uhrille entuudestaan tuttu tekijä. Tutkimuksen ensimmäinen hypoteesi (h1) oletti, että väkivaltarikollisuuden uhrikokemukset paikantuvat vain pienelle joukolla väestöä. Kyselyyn vastanneista 14,4 prosenttia oli kokenut jonkinlaista kyselyssä kuvattua väkivaltaa ja 85,6 prosenttia vastaajista ei ollut kokenut minkäänlaista väkivaltaa kyselyä edeltävän vuoden aikana (liitetaulukko 1).

Kuviossa 1 on kuvattu niiden kyselyyn vastaajien uhrikokemusten määriä, joilla oli yksi tai useampi uhrikokemus. Kuviossa 1 esitetään uhrikokemusten paikantumista väestössä sen mukaan, kuinka monesta eri kyselyssä esitetystä väkivallan tekemuodosta vastaajilla oli uhrikokemuksia kyselyä edeltäneiden 12 kuukauden ajalta. Tulokset osoittavat, että tyypillisesti jonkin väkivallan teon uhriksi joutuneella oli uhrikokemuksia vain yhdestä tai kahdesta eri tekemuodosta ja useamman rikosuhrikokemuksen omaavia henkilöitä oli vain pieni osa vastaajista. Tulosten perusteella tutkimuksen hypoteesi (h1) saa tukea, sillä väkivaltarikoksiin liittyvät kokemukset koskevat vain pientä osaa vastaajista ja ne paikantuvat vain harvoille vastaajille.

Lähes puolella väkivaltaa kokeneista oli uhrikokemuksia vain yhdestä tekomuodosta ja hieman yli viidenneksellä uhrikokemuksia oli kahdesta eri tekomuodosta. Yhteensä hieman vajaalla viidenneksellä vastaajista oli uhrikokemuksia kolmesta tai neljästä eri tekomuodosta. Noin kymmenyksellä vastaajista oli uhrikokemuksia viidestä kahdeksaan eri tekomuodosta ja hieman useammalla kuin kahdella sadasta oli uhrikokemuksia yhdeksästä tai useammasta tekomuodosta uhrikokemuksia. Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että tulokset eivät esitä uhrikokemusten toistuvuutta saman tekemuodon sisällä, eikä siten vastaa täydellisesti uhrikokemusten kokonaismääriin.

Kuvio 1. Uhrikokemusten paikantuminen. Kyselyyn vastanneiden osuus sen mukaan, kuinka monesta eri väkivallan tekemuodosta heillä on uhrikokemuksia kyselyä edeltäneen vuoden aikana.

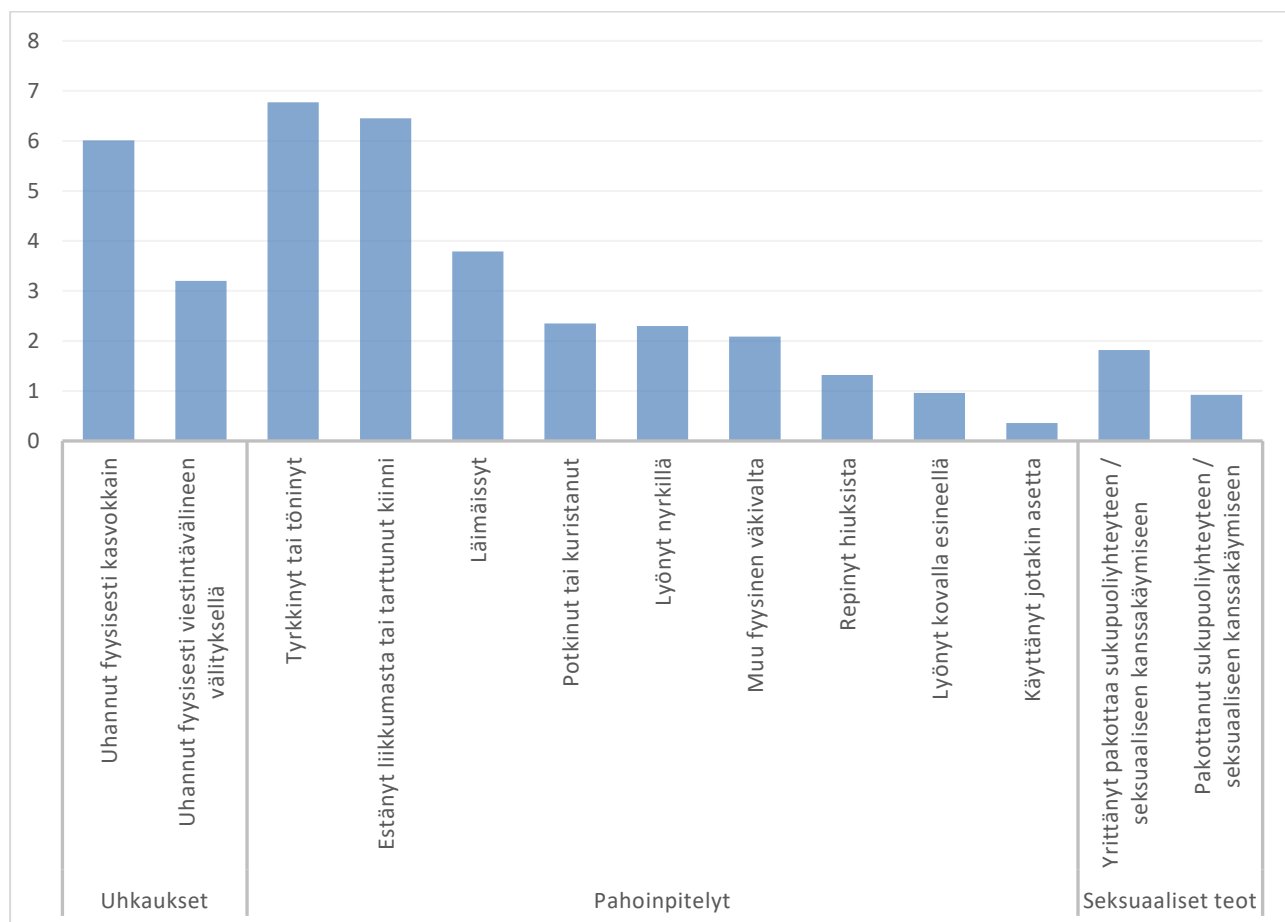
Tutkimuksen toinen hypoteesi (h2) oletti, että väkivaltauhrikokemuksissa korostuu rikostyyppinä pahoinpitelyrikokset ja erityisesti sen lievemmat tekemuodot. Kuviossa 2 esitetään uhrikokemusten jakautumista tekemuodoittain. Kuviossa esitetään kyselyssä kysytyt 13 eri tekemuotoa, jotka on myös jaettu kolmeen pääluokkaan: uhkaukset, pahoinpitelyt ja seksuaaliset teot.

Tekemuotojen kolmijakoa tarkasteltaessa seksuaaliset teot olivat hypoteesin mukaisesti selkeästi uhkauksia ja pahoinpitelyitä harvinaisempia. Tyypillisimpiä koettuja väkivallan muotoja olivat tyrkkiminen tai töniminen, liikkumisen estäminen tai kiinni tarttuminen sekä kasvokkain fyysisellä väkivallalla uhkaaminen. Kaikissa näissä tekemuodossa hieman yli 6

prosenttia vastaajista oli ilmoittanut kokeneensa teonkuvauksen väkivaltaa. Fyysisellä väkivallalla uhkaaminen kasvokkain (6 %) oli lähes kaksi kertaa yleisempää kuin jollakin viestintäväliseen välityksellä tehty fyysinen uhkaaminen (3,2 %). Pahoinpitelyissä tyrkkiminen tai töniminen ja liikkumisen estäminen tai kiinnitarttuminen oli selkeästi muita tekemuotoja yleisempiä. Lämäisyn oli kokenut vajaa neljä prosenttia vastaajista. Potkimisen ja kuristamisen, nyrkillä lyömisen ja muun fyysisen väkivallan kokemuksia oli kutakin noin kolme prosenttia.

Seksuaalisissa teoissa sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen yrityksen asteelle jääneet tekumuodot (1,8 %) olivat kaksi kertaa toteutuneita sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen tekemuotoja yleisempiä. Kaikkein harvinaisimpia tekemuotoja olivat kovalla esineellä lyöminen (1 %), sukupuoliyhteyden tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen vastoin tahtoa (0,9 %) ja jonkin aseiden käyttäminen (0,4 %).

Kuvio 1. Väkivaltakokemusten yleisyys (%) tekemuodoittain kaikkien kyselyyn vastanneiden joukossa.

Uhririkokemuksia selittävien demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden osalta aiemman tutkimuksen pohjalta oletettiin, että matala koulutus- ja työmarkkina-asema, toimeentulovaikeudet, nuoruus ja naimattomuus korostuvat uhririkokemuksissa (h3). Lisäksi miessukupuolen oletettiin korostuvan pahoinpitely- ja uhkausrikosten osalta, kun taas seksuaalirikosten osalta naissukupuolen oletettiin korostuvan uhririkokemuksissa. Taulukossa 4 tarkastellaan logistisella regressioanalyysillä uhrien demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden suhdetta väkivaltauhrikokemuksiin yksittäistarkastelun ja kolmen mallin kautta. Taulukossa 4 selitettävä muuttuja ”väkivaltauhrikokemus” saa arvon 1 niiden henkilöiden osalta, joilla oli yksi tai useampi väkivaltauhrikokemus kyselyä edeltäneen 12 kuukauden ajalta ja arvon 0 niiden henkilöiden osalta, joilla ei ole yhtään väkivaltauhrikokemusta.

Väkivaltauhrikokemuksen ja uhrin demografisten selittävien tekijöiden (sukupuoli, ikäluokka, etninen tausta) yksittäistarkasteluista voidaan havaita, että naiset joutuvat noin 4,5 prosenttiyksikköä miehiä todennäköisemmin väkivaltarikoksen uhriksi. Ikäluokittain tarkasteltuna uhririkokemukset ovat todennäköisimpiä nuorten, 15–29-vuotiaiden, ryhmässä ja ovat epätodennäköisempiä vanhemmissa ikäluokissa. Todennäköisyys väkivaltarikoksen uhriksi joutumiselle laskee lineaarisesti ikäluokittain. Etninen tausta nostaa rikoksen uhriksi joutumisen todennäköisyyttä noin kolmella prosentilla muihin verrattuna.

Väkivaltauhrikokemusten ja uhrin sosioekonomisten tekijöiden (siviilisäätö, koulutus, työmarkkina-asema ja toimeentulo) yhteyttä tarkastellessa voidaan siviilisäädystä havaita, että avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa oleviin verrattuna naimattomien (avoliitossa, seurustelusuhteessa tai ei missään edellä mainituista olevien) väkivaltauhrikokemukset ovat noin 9–14 prosenttia todennäköisempiä. Korkeakoulutettuihin verrattuna keskiasteen koulutuksen saaneilla on 2,6 prosenttia epätodennäköisemmin ja perusasteen koulutuksen käyneillä 6,2 prosenttia epätodennäköisemmin väkivaltauhrikokemuksia. Työmarkkina-asemaa tarkasteltaessa havaitaan, että työelämässä oleviin verrattuna opiskelijoilla on 12 prosenttia ja työttömillä 9,6 prosenttia todennäköisemmin väkivaltauhrikokemuksia. Eläkeläisillä puolestaan uhririkokemuksia on noin 11 prosenttia työelämässä olevia epätodennäköisemmin. Heikosti taloudellisesti toimeentulevilla uhririkokemukset ovat noin kuusi prosenttia todennäköisempiä kuin muilla.

Mallissa 1 selvitetään, missä määrin yksilön demografiset tekijät (sukupuoli, ikäluokka ja etninen tausta) selittävät väkivaltarikoksen uhriksi joutumista. Yksittäistarkasteluun verrattuna mallissa 1 sukupuoliero miesten ja naisten osalta pienenee noin yhdellä prosenttiyksiköllä ja ikäluokittain hieman alle yhdellä prosenttiyksiköllä kussakin ikäluokassa. Merkittävin ero havaitaan etnisen taustan osalta, kun yksittäistarkastelun 2,8 prosentin todennäköisyys laskee 0,01 prosenttiin. Näin ollen voidaan todeta, että mallissa 1 sukupuoli ja ikäluokka huomioiden etnisen taustan omaavien todennäköisyys joutua väkivaltarikoksen uhriksi ei eroa verrokkiryhmästä.

Mallissa 2 selvitetään, missä määrin yksilön sosioekonomiset tekijät (siviilisääty, koulutus, työmarkkina-asema ja toimeentulo) selittävät väkivaltarikoksen uhriksi joutumista. Yksittäistarkasteluun verrattuna todennäköisyyserot siviilisäätyluokkien osalta pienenevät. Ero naimattomien ja avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevien välillä on kuitenkin yhä 5,8–9,6 prosenttiyksikköä. Korkeakoulutetut joutuvat rikoksen uhriksi vain 0,03 prosenttia todennäköisemmin kuin keskiasteen käyneet ja 3,2 prosenttia todennäköisemmin kuin perusasteen käyneet. Merkittävin ero havaitaan työmarkkina-aseman tarkastelussa. Työelämässä olevien ja eläkeläisten suhde ei juurikaan muutu yksittäistarkasteluun verrattuna: työelämässä olevien todennäköisyys joutua rikoksen uhriksi on noin kymmenen prosenttia eläkeläisiä suurempi. Työelämässä olevien todennäköisyys verrattuna muutoin työelämän ulkopuolella oleviin kuitenkin kasvaa ja työelämässä olevien väkivaltauhririkokemukset ovatkin 2,5 prosenttia todennäköisempiä. Opiskelijoiden todennäköisyys uhrikokemuksiin verrattuna työelämässä oleviin (7,7 %) on mallissa 2 yli neljä prosenttiyksikköä pienempi kuin yksittäistarkastelussa. Toimeentulon osalta heikosti toimeentulevien rikosuhrikokemusten todennäköisyys on 4,3 prosenttia muita suurempi.

Mallissa 3 tarkastellaan yhdessä mallien 1 ja 2 selittäviä tekijöitä eli uhrien demografisia sekä sosioekonomisia tekijöitä. Naisten todennäköisyys uhrikokemuksille on 3,7 prosenttiyksikköä miehiä suurempi. Tarkastelussa voidaan havaita, että, yksilötarkasteluun verrattuna merkittävin ero nähdään ikäluokkien ja työmarkkina-aseman osalta. Nuorten (15–29-vuotiaat) todennäköisyys uhrikokemuksille pienenee, ollen vain 6,4 prosenttiyksikköä seuraavaa ikäluokkaa suurempi ja 13,3 prosenttiyksikköä 60–74-vuotiaiden ikäluokkaa suurempi. Työmarkkina-aseman osalta opiskelijoiden todennäköisyydet myös tasaantuvat muihin työmarkkina-asemiin verrattuna. Opiskelijoiden todennäköisyys rikosuhrikokemuksille on 1,1 prosenttia suurempi, kuin työelämässä olevilla, kun yksittäistarkastelussa vastaava luku oli 12

prosenttiyksikköä. Kokonaistarkastelussa etnisellä taustalla ei havaita merkitystä uhrikokemusten todennäköisyydelle. Siviilisäädyn osalta naimattomien todennäköisyydet uhrikokemuksille ovat 4,3–8,1 prosenttiyksikköä avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevia korkeammat. Koulutuksen osalta korkeasti koulutettujen ja keskiasteen koulutuksen käyneiden välillä ei havaita merkittävää eroa (0,04 %), mutta perusasteen koulutuksen saaneiden todennäköisyys rikoksen uhriksi joutumiselle on 2,3 prosenttia korkeasti koulutettuja pienempi. Mallin 3 kokonaistarkastelussa heikosti toimeentulevat joutuvat rikoksen uhriksi 4,9 prosenttiyksikköä muita todennäköisemmin. Luku on pienempi, kuin yksittäistarkastelussa, mutta kuitenkin hieman suurempi, kuin mallin 2 analyysissä.

Taulukko 4. Yksilön demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden yhteys väkivaltauhrikokemuksiin. Logistinen regressioanalyysi. Keskimääräiset marginaaliefektit ja keskivirhe suluissa, (1= 1 tai useampi väkivaltauhrikokemus, 0= ei väkivaltauhrikokemuksia).

	Yksittäistarkastelu	Malli 1	Malli 2	Malli 3
Sukupuoli				
Mies	Ref.	Ref.		Ref.
Nainen	.045*** (0,010)	.033*** (0,010)		.037*** (0,010)
Ikäluokka				
15–29-vuotiaat	Ref.	Ref.		Ref.
30–44-vuotiaat	-.117*** (0,021)	-.110*** (0,021)		-.064** (0,024)
45–59-vuotiaat	-.132*** (0,020)	-.126*** (0,020)		-.071** (0,024)
60–74-vuotiaat	-.228 (0,018)	-.224*** (0,018)		-.133*** (0,025)
Etninen tausta				
Kyllä	Ref.	Ref.		Ref.
Ei	-.028 (0,020)	.001 (0,017)		.003 (0,017)
Siviilisääty				
Avoliitossa tai rek. parisuhteessa	Ref.		Ref.	Ref.
Avoliitossa	.099*** (0,015)		.064*** (0,014)	.049*** (0,015)
Seurustelusuhteessa	.141*** (0,022)		.096*** (0,021)	.081*** (0,021)
Ei mitään edellä mainituista	.090*** (0,012)		.058*** (0,013)	.043** (0,014)
Koulutus				
Korkea-aste	Ref.		Ref.	Ref.
Keskiaste	-.026* (0,011)		-.003 (0,011)	.004 (0,011)
Perusaste	-.062*** (0,016)		-.032 (0,017)	-.023 (0,018)
Työmarkkina-asema				
Työelämässä	Ref.		Ref.	Ref.
Työttömänä	.096** (0,032)		.067* (0,031)	.068* (0,030)
Eläkkeellä	-.107*** (0,010)		-.103*** (0,010)	-.062*** (0,017)
Opiskelemassa	.120*** (0,021)		.077*** (0,021)	.011 (0,020)
Muut työelämän ulkopuolella	-.007 (0,031)		-.025 (0,030)	-.038 (0,026)
Toimeentulo				
Hankalaa tai erit. hankalaa	Ref.		Ref.	Ref.
Muut	-.062** (0,021)		-.043* (0,020)	-.049* (0,021)

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Taulukossa 5 tarkastellaan demografisia ja sosioekonomisia tekijöitä tarkemmin rikostyyppien kolmijaon (uhkaukset, pahoinpitelyt ja seksuaaliset teot) osalta. Naisten uhrikokemukset korostuvat erityisesti seksuaalisissa teoissa. Naiset ovat seksuaalisten tekojen uhreja kolme kertaa useammin kuin miehet. Myös pahoinpitelyrikoksissa voidaan havaita eroa miesten ja naisten uhrikokemusten määrissä. Miehistä hieman yli yhdeksällä prosentilla vastaajista oli pahoinpitely uhrikokemuksia, kun taas naisilla lähes 14 prosentilla vastaajista oli uhrikokemuksia pahoinpitelystä. Hypoteesi ei saa tukea sukupuoliolettamaan pahoinpitely- ja uhkausrikosten osalta.

Ikäluokittain uhrikokemuksia tarkasteltaessa havaitaan, että kaikissa ikäluokissa pahoinpitelyt ovat yleisempiä, uhkauksia on hieman vähemmän ja seksuaaliset teot ovat tekemuodoista harvinaisempia. Merkittävin ero nuorten ja muiden ikäluokkien välillä on pahoinpitelyrikoksissa, joita 15–29-vuotiaista lähes neljännes on kokenut, kun 30–44-vuotiaiden ja 45–59-vuotiaiden ikäluokista vain hieman reilu kymmenys oli kokenut pahoinpitelyväkivaltaa. Myös seksuaalisia tekoja tarkasteltaessa voidaan huomata niiden olevan merkittävästi yleisempiä 15–29-vuotiaiden ikäryhmässä, kun hieman yli seitsemän sadasta vastaajasta oli kokenut seksuaalisia tekoja. Seksuaalisten tekojen uhrikokemuksia oli 30–44-vuotiaiden ikäryhmässä hieman harvemmin kuin kahdella sadasta, kun taas 45–59- ja 60–74-vuotiaiden ikäryhmissä uhrikokemuksia ei ollut edes yhdellä sadasta. Kaikissa tekemuodoissa uhrikokemukset olivat vähäisimpiä 60–74-vuotiaiden ikäryhmässä, kun uhkauksia oli kokenut alle neljä sadasta, pahoinpitelyitä alle kuusi sadasta ja seksuaalisia tekoja alle yksi sadasta.

Etnisellä taustalla voidaan havaita olevan hieman vaikutusta uhrikokemuksiin. Kaikissa tekemuodoissa etnisen taustan omaavilla uhrikokemukset ovat noin kaksi prosenttiyksikköä yleisempiä kuin niillä, joilla ei ollut etnistä taustaa. Eri tekemuotojen välillä ei ole merkittävää eroa etnisen taustan vaikutuksista.

Uhrikokemuksia tekemuodoittain tarkasteltaessa koulutusasteittain ei havaita merkittäviä eroja. Perusasteen koulutustason ryhmässä uhkausrikoksia on koettu hieman vähemmän kuin keskiasteen ja korkea-asteen koulutettujen ryhmissä. Muutoin koulutusasteen ei voida havaita suoraan olevan yhteydessä väkivallan uhrikokemuksiin. On kuitenkin huomioitava, että vastoin aiemmin esitettyä hypoteesia, korkeasti koulutettujen osuus uhreista on hieman muita

koulutusryhmiä suurempi. Näin ollen hypoteesi matalasti koulutettujen korostumisesta uhreissa ei toteudu.

Toimeentuloa tarkasteltaessa voidaan puolestaan havaita, että uhrikokemukset ovat yleisempiä heikommin taloudellisesti toimeentulevien joukossa verrattain taloudellisesti paremmin pärjääviin. Seksuaalisten tekojen osalta uhrikokemukset ovat lähes kaksi kertaa yleisempiä niiden joukossa, jotka ovat ilmoittaneen taloudellisen toimeentulonsa olevan hankalaa tai erittäin hankalaa, verrattuna muihin. Pahoinpitelyiden ja uhkausten osalta ero heikommassa taloudellisessa asemassa olevien ja muiden välillä on noin neljästä kuuteen prosenttiin. Tulokset tukevat hypoteesia.

Uhrikokemuksia työmarkkina-aseman mukaisesti tulkittuna voidaan havaita, että työttömät sekä opiskelijat korostuvat muista ryhmistä kaikissa kolmessa tekoluokassa. Opiskelijoista lähes neljännes on joutunut pahoinpitelyn uhriksi, kun eläkeläisistä puolestaan vain hieman useampi, kuin joka kahdeskymmenes on joutunut pahoinpidellyksi.

Siviilisäädyn osalta voidaan havaita, että avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevat kokevat merkittävästi vähemmän uhkauksia, pahoinpitelyitä ja seksuaalista väkivaltaa muihin siviilisäätilyokkiin verrattuna. Kaikki tekoluokitukset korostuvat seurustelusuhteessa olevien joukossa. Siviilisäädyn osalta hypoteesissa oletettiin, että uhrikokemukset korostuvat naimattomien osalta. Tulokset tukevat osin hypoteesia. Avioliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa olevien uhrikokemukset ovat merkittävästi naimattomia vähäisempiä, mutta naimattomien ryhmät eivät ole keskenään homogeenisia. Avioliitto ja avoliitto voidaan jossain määrin rinnastaa vertaisiksi siviilisäädiksi, mutta tuloksia tarkasteltaessa näillä on merkittävä ero. Avoliitossa olevien uhrikokemukset erityisesti pahoinpitelyrikoksissa ovat lähes yhtä yleisiä, kuin seurustelusuhteessa olevilla. Muiden kuin avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa, avoliitossa tai seurustelusuhteessa olevien uhrikokemukset ovat kaikissa tekomuodoissa vähäisempiä kuin seurustelusuhteessa olevilla ja lähes samalla tasolla kuin avoliitossa olevilla. Voidaan todeta, että avioliitossa olevat kokevat muita siviilisäätiryhmiä vähemmän väkivaltaa.

Taulukko 5. Rikosuhrikokemusten osuus uhkailuissa, pahoinpitelyissä ja seksuaalisissa teoissa eri väestöryhmissä. * p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

	Uhkaukset				Pahoinpitelyt				Seksuaaliset teot	
	N	%	AME	Keskivirhe	N	%	AME	Keskivirhe	N	%
Sukupuoli						***				***
Mies	157	7,51	Ref.		194	9,35	Ref.		19	0,91
Nainen	213	8,00	.004	(0,007)	365	13,77	.044***	(0,009)	75	2,82
Ikäluokka		***				***				***
			Ref.		179		Ref.			
15–29-vuotiaat	93	12,67	-.029	(0,015)	141	24,42	-.106***	(0,019)	53	7,22
30–44-vuotiaat	99	9,69	-.029*	(0,015)	156	13,81	-.114***	(0,019)	16	1,57
45–59-vuotiaat	117	9,69	-.091***	(0,013)	101	13,01	-.188***	(0,017)	11	0,91
60–74-vuotiaat	63	3,48				5,59			15	0,83
Siviilisäät		***				***				***
Avoliitossa tai rek. parisuhteessa			Ref.				Ref.			
Avoliitossa	127	5,45	.042***	(0,011)	162	7,00	.989***	(0,125)	12	0,52
Seurustelusuhteessa	77	9,60	.066***	(0,016)	134	16,83	1.00***	(0,155)	22	2,75
Ei mitään edellä mainituista	49	12,01	.010***	(0,010)	69	17,04	.924***	(0,113)	20	4,89
	116	9,63			191	15,94			40	3,33
Koulutus										
Korkea-aste	138	8,06	Ref.		223	13,06	Ref.		39	2,28
Keskiaste	199	8,10	.0003	(0,009)	278	11,42	-.016	(0,010)	44	1,79
Perusaste	34	5,74	-.023	(0,012)	60	10,14	-.029*	(0,015)	12	2,03
Työmarkkina-asema		***				***				***
Työelämässä (ml. osa-aikaeläke)	234	9,39	Ref.		314	12,67	Ref.		38	1,53
Työttömänä	30	15,31	.059*	(0,026)	34	17,44	.048	(0,028)	7	3,57
Eläkkeellä	43	3,08	-.063***	(0,007)	72	5,19	-.075***	(0,009)	14	1,01
Opiskelemassa	51	9,51	.001	(0,014)	120	22,56	.099***	(0,019)	32	5,98
Muutoin työelämän ulkopuolella	14	9,72	.003	(0,025)	19	13,38	.007	(0,029)	4	2,78
Toimeentulo		**				***				
Hankalaa tai erit. hankalaa	48	12,00	Ref.		70	17,77	Ref.		14	3,51
Muut	320	7,38	-.046**	(0,017)	481	11,15	-.066***	(0,020)	79	1,82
Etninen tausta										**
Kyllä	36	9,23	Ref.		55	14,18	Ref.		15	3,86
Ei	332	7,63	.016	(0,015)	501	11,59	-.026	(0,018)	80	1,84

Rikoksen olosuhdetekijöiden osalta aiemman tutkimuksen perusteella oletettiin, että väkivaltarikoksissa tapahtumapaikkana korostuu, jokin julkinen paikka (h4). Uhrin ja tekijän suhteesta oletettiin, että tekijä on todennäköisemmin uhrille entuudestaan tuttu (h5). Taulukossa 6 on kuvattu tapahtumapaikkaa sekä uhrin ja tekijän suhdetta tekemuotojen kolmijaon (uhkaukset, pahoinpitelyt ja seksuaaliset teot) mukaisesti.

Tekopaikasta voidaan huomata, että uhkauksista noin kaksi kolmannesta julkisella paikalla ja hieman reilu kolmannes tapahtui yksityisellä paikalla. Pahoinpitelyrikoksissa ero ei ole merkittävä, mutta hieman suurempi osa teoista tapahtui julkisella paikalla. Seksuaalisissa teoissa havaitaan merkittävin ero yksityisen ja julkisen tekopaikan välillä. Seksuaalisista teoista hieman reilu neljännes tapahtui julkisella paikalla ja lähes kolme neljännestä yksityisellä paikalla. Uhkauksien ja pahoinpitelyrikosten osalta hypoteesi toteutuu, mutta seksuaalisten tekojen osalta hypoteesi ei toteudu.

Taulukko 6. Rikoksen olosuhdetekijöiden osuudet uhkauksissa, pahoinpitelyissä ja seksuaalisissa teoissa.

	Uhkaukset		Pahoinpitely		Seksuaaliset teot	
	%	N	%	N	%	N
Uhrin ja tekijän suhde		372		577		95
Tekijä tuttu	45,16	168	54,07	312	83,16	79
Tekijä tuntematon	72,04	268	58,23	336	55,79	53
Paikka	100	323	100	481	100	83
Julkinen	63,78	206	54,47	262	27,71	23
Yksityinen	36,22	117	45,53	219	72,29	60

Tuloksista voidaan havaita, että pahoinpitelyrikoksissa tekijä on uhrille lähes yhtä usein tuttu tai tuntematon. Uhkauksia tarkasteltaessa voidaan kuitenkin havaita, että tekijänä korostuu uhrille entuudestaan tuntematon tekijä. Seksuaalisissa teoissa puolestaan korostuu uhrilleen entuudestaan tutut tekijät. Hypoteesi (h5) saa tukea seksuaalisten tekojen osalta, mutta pahoinpitelyrikosten ja uhkauksien osalta hypoteesi ei toteudu. Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että kyselyssä vastaajat pystyivät valitsemaan kaikkiin tekemuotoihin useamman vaihtoehdon (tuttu/tuntematon), eivätkä tulokset siten ole yksiselitteisiä

5.2 Väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttius

Seuraavassa esitetään, mitkä tekijät selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttius. Tarkastelun kohteena ovat ne tutkimukseen vastanneet, jotka ilmoittivat yhdestä tai

useammasta väkivaltauhrikokemuksesta edeltävän vuoden ajalta. Näiden vastaajien osuus kyselyyn vastanneista on 14,44 %. Väkivaltaa kokeneista vain 8,58 prosenttia (N = 63) kertoi ilmoittaneensa kokemastaan väkivaltarikoksesta Suomen poliisille. Heidän osaltaan selvitetään, mitkä tekijät ovat yhteydessä ilmoitusalttiuteen. Väkivaltarikosten olosuhdetekijöiden sekä rikostyyppien kolmijaon suhdetta ilmoituskäyttäytymiseen tarkastellaan taulukossa 7 ja uhrien yksilötekijöiden suhdetta ilmoitusalttiuteen tarkastellaan taulukossa 8.

Tutkimuksen hypoteesi (h6) oletti, että väkivaltarikoksista, joista uhrille ei ole aiheutunut fyysistä vammaa, ilmoitetaan harvemmin kuin tapauksessa, joissa uhrille on aiheutunut fyysinen vamma. Fyysisen vamman aiheuttaneita tekoja, ainakin pahoinpitelyiden osalta, voidaan lähtökohtaisesti pitää vakavampina, kuin niitä, joissa uhrille ei aiheutunut vammaa. Taulukosta 7 voidaan nähdä, että niistä uhreista, joille oli aiheutunut fyysinen vamma, suurempi osa ilmoitti poliisille verrattuna niihin, joille ei ollut aiheutunut vammaa. Fyysisen vamman saaneista 12,26 prosenttia ilmoitti poliisille, kun niistä, joille ei ollut aiheutunut vammaa, ilmoitti poliisille vain 7,11 prosenttia. Tulokset tukevat hypoteesia (h6).

Rikostyypeittäin ilmoitusalttiutta tarkasteltaessa (taulukko 7) voidaan havaita, että uhkausrikoksissa ilmoitusalttiutus on korkeimmillaan, ilmoitusalttiuden ollessa 12,02 prosenttia. Seksuaalisen teon kokeneista poliisille ilmoitti 10,34 prosenttia ja pahoinpitelyrikoksista ilmoitti 8,46 prosenttia. Aiemman tutkimuksen pohjalta oletettiin, että seksuaalirikoksista ilmoitetaan muita rikostyyppisiä harvemmin (h7). Tulokset kuitenkin osoittavat oletuksen vastaisesti, että pahoinpitelyistä ilmoitettiin seksuaalirikoksia harvemmin. Aiemmassa tutkimuksessa seksuaalirikosten matalaa ilmoitusalttiutta selitettiin rikoksiin liittyvällä häpeällä ja sen aiheuttamalla stigmalla. Toisaalta pahoinpitelyiden osalta matalaa ilmoitusalttiutta on selitetty sillä, että tekoja ei ole koettu riittävän vakaviksi tai poliisin ei ole koettu kykenevän selvittämään rikosta. Tuloksia voitaneen selittää vastaajien käsityksellä koetun teon vakavuudesta tai luottamuksella viranomaisten kykyyn selvittää rikos. Tuloksia tarkasteltaessa on huomioitava, että ilmoituskäyttäytymisen taustalla voi vaikuttaa useammat koetut teot, joihin liittyy eri vaikuttavia tekijöitä, eikä ilmoitusalttiutus siis ole suoraan suhdannollinen yhteen rikosluokitteluun.

Taulukko 7. Väkivaltarikostyyppin ja rikoksen olosuhdetekijöiden suhde rikoksesta ilmoittamiseen. Kokemastaan väkivallasta viranomaisille ilmoittaneet.

	N	%
Fyysinen vamma		
Ei	35	7,11
Kyllä	19	12,26
Tapahtumapaikka		
Julkinen	34	9,34
Yksityinen	23	8,46
Tekijä		
Tuttu	19	5,69
Tuntematon tai puolittutu	48	11,62
Rikostyyppi		
Uhkaukset ***	41	12,02
Pahoinkpitelyt	43	8,46
Seksuaaliset teot	9	10,34

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Tutkimuksen hypoteesi (h8) oletti, että väkivaltarikoksissa, joissa tekijä on uhrin tuttu, ilmoitetaan epätodennäköisemmin kuin teoista, joissa tekijä on tuntematon. Uhrille entuudestaan tutun tekijän tekemän rikoksen uhriksi joutuneista 5,69 prosenttia ilmoitti poliisille. Tuntemattoman tai puolittutun tekijän rikoksen uhriksi joutuneiden osalta vastaava luku oli 11,62 prosenttia, eli yli kaksinkertainen. Tulokset tekijän ja uhrin suhteen vaikutuksista ilmoitusalttiuteen tukevat hypoteesia (h8). Tutkimuksessa selvitettiin myös tapahtumapaikan suhdetta ilmoitusalttiuteen. Tapahtumapaikan ja ilmoitusalttiuden suhteen oletettiin olevan samansuuntainen, kuin tekijän ja uhrin tunnettavuuden, sillä yksityisellä paikalla tapahtuneiden väkivaltarikosten tekijöiden oletettiin olevan useammin uhrille entuudestaan tuttuja. Tapahtumapaikalla ei kuitenkaan havaita merkittävää suhdetta ilmoitusalttiuteen, vaikkakin hieman harvempi yksityisellä paikalla rikoksen kokeneista ilmoitti poliisille. Julkisella paikalla rikoksen kokeneista poliisille ilmoitti 9,34 prosenttia vastaajista, kun yksityisellä paikalla tapahtuneista rikoksista ilmoitti 8,46 prosenttia uhreista.

Väkivaltarikosten uhrien eri yksilötekijöillä voidaan havaita olevan osin merkittäväkin yhteys ilmoituskäyttäytymiseen. Aiemman tutkimuksen perusteella oletettiin, että sosioekonomisella asemalla, ikäluokalla ja sukupuoliella olisi vaikutusta ilmoitusalttiuteen. Tulokset suurelta osin eivät tue hypoteesia (h9). Koulutus- ja tulotason osalta tulokset olivat vastoin oletusta. Työmarkkina-asemaa tarkasteltaessa opiskelijat ilmoittivat merkittävästi muita työmarkkinaryhmiä harvemmin, mutta muutoin työelämän ulkopuolella olevat ilmoittivat useammin kuin työelämässä tai osa-aikaeläkkeellä olevien ryhmä. Myöskään sukupuoliolettama ei saanut tukea. Ikäluokan ja etnisen taustan oletettaman osalta tulokset tukevat hypoteesia.

Sukupuolittain tarkasteltuna miehet ilmoittivat kokemastaan väkivallasta useammin kuin naiset. Miehistä 10,95 prosenttia ilmoitti poliisille, kun naisista luku oli vain 7,27 prosenttia. Myös ikäluokalla havaitaan olevan yhteys poliisille ilmoittamiseen. Ikäluokittain tarkasteltuna havaitaan, että ilmoitusalttiuteen on sitä korkeampi, mitä vanhemmasta ikäluokasta on kyse. 15–29-vuotiaista uhreista vain 6,51 prosenttia ilmoitti poliisille, kun 60–74-vuotiaista poliisille ilmoitti lähes kaksi kertaa useampi: 12,95 prosenttia uhreista. Uhrien etnistä taustaa tarkasteltaessa voidaan havaita, että etnisen taustan omaavat uhrin ilmoittivat poliisille kokemastaan väkivallasta lähes kaksi kertaa useammin, kuin ne, joilla ei ole etnistä taustaa.

Uhrien sosioekonomisella asemalla ja ilmoituskäyttäytymisellä voidaan kuitenkin havaita selvä yhteys. Korkea-asteen koulutuksen saaneet väkivallan uhrin ilmoittivat poliisille harvemmin kuin keskiasteen tai perusasteen koulutuksen saaneet uhrin. Merkittävin ero havaitaan kuitenkin, kun tarkastellaan vastaajien työmarkkina-asemaa. Opiskelijat ilmoittivat kokemastaan väkivallasta merkittävästi muita ryhmiä harvemmin (4,05 %), kun muutoin työelämän ulkopuolella olevat ryhmät erottuivat työelämässä olevista korkeammalla ilmoitusprosentilla. Työelämässä tai osa-aikaeläkkeellä olevista väkivallan uhreista poliisille ilmoitti 8,56 prosenttia, kun eläkeläisistä poliisille ilmoitti 11 prosenttia, työttömistä 15,69 prosenttia ja muutoin työelämän ulkopuolella olevista 11,54 prosenttia.

Toimeentulon dikotomisista muuttujista tarkasteltaessa havaitaan myös, että ne uhrin, joille toimeentulo on erittäin hankalaa tai hankalaa ilmoittivat poliisille useammin kuin muut uhrin. Muista poliisille ilmoitti noin joka kolmastoista uhri, kun niistä, joille toimeentulo on hankalaa tai erittäin hankalaa poliisille ilmoitti hieman useampi kuin joka seitsemäs uhri.

Taulukko 8. Väkivaltarikosten uhrien yksilötekijöiden yhteys ilmoitusalttiuteen.

Kokemastaan väkivallasta viranomaisille ilmoittaneet	N	%
Sukupuoli		
Mies	30	10,95
Nainen	33	7,27
Ikäluokka		
15—29-vuotiaat	14	6,51
30—44-vuotiaat	14	7,57
45—59-vuotiaat	17	8,72
60—74-vuotiaat	18	12,95
Siviilisäät		
Avoliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa	19	8,19
Avoliitossa	10	6,17
Seurustelusuhteessa	4	4,30
Ei mitään edellä mainituista	29	12,13
Koulutus		
Korkea-aste	22	7,41
Keskiaste	34	9,52
Perusaste	7	8,86
Työtilanne		
Työelämässä (ml. Osa-aikaeläke)	35	8,56
Työttömänä	8	15,69
Eläkkeellä	11	11,00
Opiskelemassa	6	4,05
Muutoin työelämän ulkopuolella	3	11,54
Toimeentulo		*
Hankalaa tai erit. hankalaa	13	14,94
Muut	50	7,81
Etninen tausta		
Kyllä	10	13,89
Ei	53	8,05

* p<0,05, ** p<0,01, *** p<0,001

Tutkimuksessa selvitettiin myös uhrien siviilisäädyn suhdetta ilmoituskäyttäytymiseen. Uhrien siviilisäädyn ja väkivallasta ilmoittamisen välillä voidaan havaita eroja eri siviilisäätyluokkien välillä. Ne, jotka eivät ole avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa, avoliitossa tai seurustelusuhteessa ilmoittivat poliisille useammin (12,13 %), kuin jossakin edellä mainitussa suhdemuodossa olevat. Pienin ilmoitusprosentti havaitaan seurustelusuhteessa olevilla (4,30 %). Avoliitossa olevista uhreista kokemastaan väkivallasta ilmoitti hieman useampi (6,17 %), kuin seurustelusuhteessa olevista, mutta harvempi, kuin avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa olevista (8,19 %). Uhrien siviilisäädyn ja väkivallasta ilmoittamisen välillä ei välttämättä kuitenkaan ole suoraa yhteyttä. Tuloksista ei ole tulkittavissa, onko siviilisääty vaikuttanut suoranaisesti uhrikokemuksiin esimerkiksi tekopaikan tai tekijän osalta.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisia suomalaisten väkivaltauhrikokemukset ovat sekä tutkia niitä tekijöitä, jotka selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta. Tutkimuskysymyksiin vastattiin kuvailevilla menetelmillä sekä logistisella regressioanalyysillä. Tutkimustulokset pääosin tukevat aihepiirin aiempaa tutkimustietoa (luvut 2–3) ja sen pohjalta tehtyjä oletuksia. Tuloksia tulkitessa on syytä pitää mielessä, että analyysi ei suoraan kerro eri tekijöiden syy-seuraussuhteista, eikä jonkin tekijän voida suoraan tulkita vaikuttaneen uhrin ilmoitusalttiuteen. Tuloksista voidaan kuitenkin nostaa esille niitä tekijöitä, jotka korostuivat uhrikokemusten ja ilmoitusalttiuden tarkastelussa.

Millaisia suomalaisten väkivaltauhrikokemukset ovat?

Väkivaltauhrikokemuksia tutkittiin rikoksen olosuhdetekijöiden sekä uhrin yksilötekijöiden kautta. Väkivaltarikollisuuden oletettiin aiemman tutkimuksen pohjalta paikantuvan pienelle osalle väestöstä (esim. Smolej 2014; Grove ym. 2012) ja tyypillisimpien tekomuotojen oletettiin olevan lieviä pahoinpitelyrikkoksia (esim. Smolej 2014, 22; Ellonen ym. 2007; Aaltonen 2013; Kortteinen ym. 2001; 319; Heimer 1997). Ennakko-olettamat saivat tukea. Tulosten mukaan vain vähemmistö väestöstä kokee väkivaltarikoksia ja väkivaltaa kokeneista vain marginaalinen osa joutuu toistuvasti väkivaltarikosten uhriksi, kuten tutkimuksessa aiemman tutkimustiedon valossa oletettiin. Tulosten mukaan väkivaltarikollisuus näyttäytyy pääasiassa pahoinpitelyrikkoksina ja erityisesti sen lievempinä tekemuotoina, kuten tyrkkimisenä ja tönimisenä sekä liikkumisen estämisenä ja kiinni pitämisenä. Analyyseissä väkivallan vakavuuden mittarina käytettiin teosta aiheutunutta fyysistä vammaa. Hieman vajaa kolmannekselle kyselyyn vastanneista koetusta väkivallanteosta oli aiheutunut jokin fyysinen vamma, kuten ruhje tai mustelma.

Väkivaltarikollisuuden uhrikokemuksissa korostuu aiemman tutkimustiedon pohjalta luodun oletettaman mukaisesti nuoruus (esim. Hvitfeldt ym. 2016; Blumstein 2002; Savoie 1999), matala työmarkkina-asema ja pienituloisuus (esim. Aaltonen 2013; Kortteinen ym. 2001; 319; Heimer 1997), mutta oletttama matalan koulutustason korostumisesta ei saanut tukea. Tutkimuksessa 15–29-vuotiaiden ikäluokka erottui korostuneesti muista ikäluokista uhrikokemusten yleisyyttä vertaillessa ja toimeentulotekijää tarkasteltaessa heikommin taloudellisesti toimeen tulevien joukossa uhrikokemukset olivat yleisempiä verrattain

taloudellisesti paremmin pärjääviin. Opiskelijoiden ja työttömien havaittiin korostuvan merkittävästi uhrikokemusten määrissä kaikissa tekoluokissa verrattuna muissa työmarkkina-asemissa oleviin. Opiskelijoiden voidaan tyypillisesti olettaa olevan 15–29-vuotiaita, joten näiden tarkastelussa käsitetään osin samaa väestöryhmää. Eläkeläisten havaittiin joutuvan muita ryhmiä merkittävästi harvemmin väkivaltarikosten uhreiksi.

Aiemmasta tutkimustiedosta (esim. Aaltonen 2013; Kortteinen ym. 2001; Heimer 1997) poiketen tässä tutkimuksessa matalasti koulutetut eivät korostuneet uhrikokemusten tarkastelussa. Eri koulutusasteiden käyneiden välillä ei havaittu merkittäviä eroja uhrikokemuksissa määrien tai rikostyyppien vertailuissa, mutta vastoin ennakko-olettamaa, korkeasti koulutetuilla oli suhteellisesti eniten rikosuhrikokemuksia pahoinpitelyistä ja seksuaalirikoksista. Tulos voinee selittyä tutkimuksen tavoittavuudella.

Aiemman tutkimustiedon pohjalta miessukupuolen oletettiin korostuvan pahoinpitelyiden ja uhkausrikosten uhrikokemuksissa, naissukupuolen seksuaalirikosten uhrikokemuksissa. Tutkimustulokset ovat ristiriidassa aiempaan tutkimustietoon (esim. Hvitfeldt ym. 2016; Harris-McKoy & Cui 2013; Sirén ym. 2010; Wong ym. 2010; Honkatukia & Kivivuori 2006; Savoie 1999). Naisten osoitettiin korostuvan uhrikokemusten tarkastelussa niin väkivaltarikosten uhrikokemusten (1 = 1 tai useampi kokemus, 0 = ei kokemusta) yksittäistarkastelussa kuin myös teonkuvausten kolmijaon (uhkaukset, pahoinpitelyt, seksuaalirikokset) kaikissa tekomuodoissa.

Siviilisäädyn osalta naimattomuuden oletettiin aiemman tutkimustiedon pohjalta korostuvan uhrikokemuksissa (esim. Aaltonen 2013, 29; Heimer 1997; D'Alessio & Stolzenberg 1993). Tulokset tukevat osin hypoteesia. Avioliitossa ja rekisteröidyssä parisuhteessa olevien uhrikokemusten havaittiin olevan merkittävästi naimattomia vähäisempiä, mutta naimattomien joukossa eri parisuhdestatuksen omaavilla uhrikokemuksissa oli hajontaa. Siviilisäädyn mittarissa tutkimuksen aineistossa ei huomioitu eri asumismuotoja. Siviilisäädyn ja asumismuodon yhteyttä sekä niiden vaikutuksia uhriksi joutumiseen tulisikin tutkia lisää.

Suomessa viranomaisten tietoon tulevassa väkivaltarikollisuudessa tekopaikkana korostuu julkiset paikat ja perusmuotoisissa pahoinpitelyissä vain noin neljänneksessä tekijä on uhrilleen entuudestaan täysin tuntematon (Näsi & Danielsson 2019). Väkivaltarikosten olosuhdetekijöiden osalta tekopaikkana oletettiin ilmirikollisuuden mukaisesti korostuvan

julkisten paikkojen ja tekijän oletettiin todennäköisemmin olevan uhrille entuudestaan tuttu. Tekojen kolmijaon tarkastelussa todettiin, että uhkausrikosten ja pahoinpitelyiden osalta ennako-olettama sai tukea, mutta seksuaalisten tekojen osalta yksityiset paikat tekopaikkana korostuivat selvästi. Uhrin ja tekijän suhteen tarkastelussa ennako-olettama sai selvää tukea ainoastaan seksuaalisten tekojen osalta. Pahoinpitelyrikoksissa tekijän havaittiin olevan uhrille lähes yhtä usein tuttu tai tuntematon. On kuitenkin huomioitava, että tutkimuksen aineistossa vastaajat pystyivät valitsemaan useamman vaihtoehdon (tuttu/tuntematon) kaikkiin kysytyihin tekomuotoihin. Uhrin ja tekijän suhdetta rikosuhrikokemuksissa tulisikin selvittää lisää.

Mitkä tekijät selittävät väkivaltarikosten uhrien ilmoitusalttiutta?

Väkivaltarikosten olosuhdetekijöiden sekä rikosten uhrien yksilötekijöiden suhdetta ilmoitusalttiuteen selvitettiin ristiintaulukoinnilla. Kyseessä on varsin pieni otos tutkimusaineistosta. Tulosten tarkastelussa on huomioitava, että aineiston kyselyyn vastanneet ovat voineet valita tapahtumapaikan (julkinen/yksityinen), tekijän (tuttu/tuntematon) ja teontarkenteiden (uhkaukset, pahoinpitelyt, seksuaaliset teot) osalta useita eri vaihtoehtoja kustakin. Tulosten perusteella ei voida myöskään tehdä suoria päätelmiä ovatko kyselyyn vastanneet ilmoittaneet viranomaisille jokaisesta kokemastaan rikoksesta tai onko jokaisesta teosta aiheutunut vamma, vaikka vastaaja olisi kyselyssä ilmoittanut ilmoittaneensa poliisille tai saaneensa fyysisen vamman jonkin teon seurauksena. Tutkimus osoittaaakin, että ilmoitusalttiuden tutkiminen kyselytutkimuksin on vaativaa ja edellyttää generisissä kyselyissä tarkempaa kysymyksenasettelun pohtimista. Näiden tekijöiden selvittämiseksi aihepiiristä tulisi tehdä jatkotutkimusta, jossa selvitettäisiin ilmoitusalttiutta yksittäisten tekojen ja tekijöiden osalta tarkemmin kysymyksenasetteluin.

Aiemman tutkimustiedon pohjalta oletettiin, että niistä rikoksista, joista ei ole aiheutunut fyysistä vammaa, ilmoitetaan muita rikoksia harvemmin (esim. Kelley ym. 2022; Skinnari ym. 2019; Xie & Baumer 2019; Tarling & Morris 2010). Tutkimustulokset tukevat fyysisen vamman osalta aiempaa tutkimusta ja ennako-olettamaa. Tulokset osoittavat, että fyysisen vamman saaneet uhrin ilmoittavat kokemastaan väkivallasta viranomaisille lähes kaksi kertaa useammin kuin ne uhrin, joille ei ole aiheutunut fyysistä vammaa. Suomessa poliisin tietoon tulevissa väkivaltarikoksissa valtaosassa uhrille on aiheutunut jonkinasteinen vamma. Näin ollen voidaan tulkita, että vaikka ilmirikollisuudessa valtaosassa rikoksia uhrille on aiheutunut jokin vamma, kokonaisrikollisuutta tarkasteltaessa näin ei kuitenkaan ole.

Tekoluokittelujen osalta oletettiin aiemman tutkimuksen (esim. Weiss 2010; Burcar & Åkerström 2009; Thompson ym. 2007) pohjalta, että seksuaalirikoksista ilmoitetaan muita rikostyyppisiä harvemmin. Ennakko-olettama ei saanut tukea tuloksista. Tulokset osoittavat, että pahoinpitelyrikosten uhrikokemuksia omaavat ilmoittavat kokemastaan väkivallasta harvimmin ja uhkauksia kokeneet useimmin. Kyselyyn vastanneilla voi kuitenkin olla kokemuksia yhdestä tai useammasta tekoluokasta, joten tulokset eivät ole yksiselitteisiä. Seksuaalisten tekojen osalta tutun tekijän ja yksityisen tekopaikan korostumista voinee selittää seksuaalisten tekojen ja seksuaalisen väkivallan korostumisella osana läheisväkivaltaa (Attila ym. 2023). Attila ym. (2023) mukaan seksuaaliväkivallasta ilmoitetaan vain harvoin, mutta kumppanien tekemään seksuaaliväkivaltaan liittyy useimmiten myös muita väkivallan tekoja, kuten pahoinpitelyjä tai uhkailua. Näin voitaneen olettaa, että tässä tutkimuksessa saatuja tuloksia voi vääristää useammat koetut tekomuodot ja niistä viranomaisille ilmoittaminen.

Aiemman tutkimuksen (esim. Skinnari ym. 2019; Flinck 2008) pohjalta oletettiin, että uhrilleen tutun tekijän tekemistä rikoksista ilmoitetaan harvemmin, kuin niistä teoista, joissa tekijä on uhrilleen entuudestaan tuntematon. Tulokset tukevat oletttamaa. Uhrien, jotka ovat joutuneet tuntemattoman tekijän rikoksen kohteeksi, havaittiin ilmoittavan poliisille yli kaksi kertaa useammin, kuin niiden uhrien, jotka ovat joutuneet tutun tekijän uhriksi. Tutkimuksessa selvitettiin myös tapahtumapaikan suhdetta ilmoitusalttiuteen. Tulokset osoittavat, että julkisella paikalla teon kohteeksi joutuneet ilmoittavat poliisille hieman useammin, kuin yksityisellä paikalla uhriksi joutuneet.

Väkivaltarikosten uhrien yksilötekijöiden osalta oletettiin, että matala koulutus- ja työmarkkina-asema, pienituloisuus, nuoruus sekä miessukupuoli korostuvat heikommin viranomaisille ilmoittavien joukossa. Vastoin ennako-olettamaa, tulokset osoittavat, että työelämän ulkopuolella olevat, pois lukien opiskelijat, ilmoittavat kokemastaan väkivallasta useammin kuin työelämässä olevat. Selkeimmin muista ryhmistä erottuu opiskelijat, joiden osalta vain noin 4 prosenttia uhkaus-, pahoinpitely ja/tai seksuaalirikoksen uhriksi joutuneista ilmoitti asiasta poliisille. Nuoruuden osalta tulokset tukevat ennako-olettamaa ja ikäluokittain tarkasteltaessa ilmoitusalttius kasvoi linjassa ikäluokkien vanhenemisen kanssa. Olettama pienituloisten ja matalasti koulutettujen heikommasta ilmoitusalttiudesta ei myöskään saanut tukea tuloksista, päinvastoin. Heikosti taloudellisesti toimeentulevien osoitettiin ilmoittavan

uhrikokemuksistaan poliisille lähes kaksi kertaa useammin, kuin muiden. Perus- tai keskiasteen koulutuksen saaneet ilmoittivat poliisille hieman useammin, kuin korkeasti koulutetut.

Aiemmassa tutkimuksessa ja poliisin tietoon tulevassa rikollisuudessa naisten on osoitettu ilmoittavan kokemastaan väkivallasta useammin (esim. Näsi & Danielsson 2019; Mercier 2002). Tämän tutkimuksen tulokset ovat ristiriidassa aiemman tutkimustiedon kanssa. Tulosten mukaan miehet ilmoittavat kokemastaan väkivallasta naisia useammin. Aineiston pienen otoksen vuoksi tekemuotojen ja ilmoitusalttiuden suhteen yksittäistarkastelua niiden vastaajien osalta, jotka ovat kokeneet vain yhtä tekemuotoa, ei voitu tehdä. Tutkimuksella ei siis suoraan pystytä vastaamaan siihen, onko koetun tekemuodon sekä sukupuolen ja ilmoitusalttiuden välillä suora yhteys. Tätä tulisi tutkia lisää aineistolla, jolla tähän pystyttäisiin vastaamaan.

Tutkimuksessa selvitettiin myös etnisen taustan suhdetta ilmoitusalttiuteen ilman ennako-olettamaa. Aiemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa etnisen taustan vaikutuksista ilmoitusalttiuteen on saatu ristiriitaisia tuloksia (ks. esim. Kelley ym. 2022; European Union Agency for Fundamental Rights 2021; Kirk ym. 2012). Etnisen taustan negatiivisia vaikutuksia ilmoitusalttiuteen on perusteltu muiden muassa kohdemaan viranomaisten rasisen toiminnan tai lähtömaan korruptoituneiden viranomaisten aiheuttamalla heikolla luottamuksella viranomaisiin, lainsäädännön ymmärtämättömyydellä ja tietämättömyydellä milloin ja miten rikoksesta voi ilmoittaa ja esimerkiksi laittomasti maassa oleskelevien haluttomuudella jäädä kiinni viranomaisille (esim. Kirk ym. 2012). Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty Suomessa vakituisesti asuvilta kyselylomakkeella, joten tällä tutkimuksella ei ole tavoitettu laittomasti maassa oleskeleviä ja voidaan olettaa, että kyselytutkimus ei ole tavoittanut heikon kielitaidon omaavia tai korkeaa epäluottamusta yhteiskunnan instituutioita kohtaan kokevia, jolloin aiemman tutkimuksen osalta ei voitu tehdä ennako-olettamia. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että etnisen taustan omaavat ilmoittavat uhrikokemuksistaan poliisille lähes kaksi kertaa muita useammin. Etnisen taustan vaikutuksista ei tämän tutkimuksen aineistolla ja tuloksilla kuitenkaan voida tehdä muita johtopäätöksiä.

Pohdinta

Tutkimuksen tavoitteena oli täydentää vähäistä kansallista tutkimustietoa väkivaltaliitännäisten rikosten uhrien ilmoitusalttiudesta. Ilmoitusalttiuden ymmärtämiseksi tutkimuksessa selvitettiin myös suomalaisten rikosuhrikokemuksia uhkaus-, pahoinpitely-, ja

seksuaalirikosten osalta. Tutkimuksella saatiin tietoa uhrikokemuksista ja ilmoitusalttiudesta väestölle yleistettävällä tasolla. Jotta Suomessa pystytään luomaan oikeanlaisia ilmoituskykyä ja -halua parantavia kannustustoimenpiteitä ja kohdentamaan niitä oikein, tulee jatkotutkimuksissa selvittää vielä lisää niitä yksittäisiä seikkoja, jotka positiivisesti tai negatiivisesti vaikuttavat ilmoitusalttiuteen.

Euroopan unionin perusoikeusviraston rikollisuutta, turvallisuutta ja rikosten uhrien oikeuksia koskevassa raportin (2021) mukaan EU:n jäsenvaltioiden tulisi harkita erilaisia kannustustoimenpiteitä ilmoitusalttiuden kohottamiseksi. Tässä tutkimuksessa väkivaltaa kokeneista vain 8,58 osoitettiin ilmoittaneen kokemastaan väkivallasta viranomaisille. Ilmoitusalttiutta kohottavien toimenpiteiden kehittämisen tarvetta Suomessa voidaan siis pitää ilmeisenä.

Erityisesti korkean uhrikokemuskäärän ja alhaisen ilmoitusalttiuden suhde nuorten ja opiskelijoiden osalta on huomionarvoinen. Nuorten ja opiskelijoiden osalta uhrikokemuksia ja alhaisen ilmoitusalttiuden syitä tulisi tutkia vielä lisää, sillä niiden osuuden havaittiin logistisessa regressioanalyysissä vaihtelevan mallien välisissä vertailuissa. Jotta nimenomaan nuorten ja opiskelijoiden ilmoitusalttiuteen vaikuttavista tekijöistä voidaan luoda kattavampi käsitys ja näiden ryhmien ilmoitusalttiutta kohottavia toimenpiteitä voitaisiin yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa suunnitella ja kohdentaa oikein, on jatkotutkimus tarpeellista.

Kyselytutkimusaineistolla pyrittiin luomaan käsitys ilmoitusalttiutta selittävistä tekijöistä uhrikokemusten näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa ilmoitusalttiuteen vaikuttavia tekijöitä tarkasteltiin rikoksen olosuhdetekijöiden ja uhrin demografisten ja sosioekonomisten tekijöiden osalta. Ilmoitusalttiutta kohottavien toimenpiteiden oikein kohdentamiseksi tulisi tutkia myös muita tämän tutkimuksen ulkopuolelle jääneitä ilmoituskäyttäytymiseen vaikuttavia tekijöitä, kuten luottamusta viranomaisiin ja niiden kykyyn selvittää rikoksia ja rikosilmoituksen käytännön tekemisen saavutettavuutta. Erityisesti niiden väestöryhmien osalta, joita poikkileikkausaineistolla ei tavoiteta, tulisi tutkia lisää. Sosiaalisesti syrjäytyneiden, päihdeongelmaisten ja nuorten ilmoitusalttiuteen vaikuttavia mekanismeja voisi tutkia esimerkiksi kohdennetuilla kyselyillä.

Tutkimuksellisesti sekä yhteiskuntapoliittisesti ilmirikollisuuden ja piilorikollisuuden hahmottaminen on olennaista. Väkivaltarikosten ilmitulo vaikuttaa siihen, miten rikollisuus yhteiskunnassa tilastoituu, miten rikollisuutta tulkitaan sekä siihen, minkälaisilla toimenpiteillä puututaan. Rekisteritutkimuksilla voidaan saada käsitys viranomaisten tietoon tulevasta rikollisuudesta, mutta kokonaisrikollisuuden käsittäminen edellyttää kyselytutkimuksia rekisteritutkimusten rinnalle. Kokonaisrikollisuuden mahdollisimman tarkan käsityksen ja todenmukaisten tulosten saavuttamiseksi tulisi kuitenkin selvittää lisää uhritutkimuksilla saatavien tulosten todenmukaisuutta sekä rikosten uhrien itse ilmoitetun rikollisuuden ja muutoin viranomaisille ilmi tulleiden rikosten suhdetta.

Lähteet

Aaltonen, M. (2013). Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 263. Hakapaino Oy: Helsinki.

Aaltonen, M. & Danielsson, P. (2017). Rikollisuuden rakenne ja kehitys. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori, J. (toim.) Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 22/2017. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 7-12.

Andersson, L. (2011). Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 29. Kriminologiska institution. Stockholms universitet: Stockholm.

Aromaa, K. (1994). Self-reported delinquency in Helsinki, Finland, 1992. Teoksessa Junger-Tas, J. ym. (toim.). Delinquent Behavior among Young People in the Western World. Kugler Publications: Amsterdam.

Aronmaa, K. & Laitinen, A. (1993). Turun koululaiset ”rikollisina”. Sisäasianministeriön poliisiosaston julkaisu 2/93.

Attila, H., Keski-Petäjä, M., Pietiläinen, M., Lipasti, L., Saari, J., Haapakangas, J. (2023). Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa 2021. Tilastokeskus: Helsinki.

Baradaran Baughman, S. (2020). How Effective Are Police? The Problem of Clearance Rates and Criminal Accountability. University of Utah College of Law Research Paper No. 362. Alabama Law Review, 72(1), 47-130.

Baumer E. P. (2002). Neighborhood disadvantage and police notification by victims of violence. *Criminology*, 40(3), 579-616.

Baumer E. P. & Lauritsen J. L. (2010). Reporting crime to the police, 1973-2005: A multivariate analysis of long-term trends in the National Crime Survey (NCS) and National Crime Victimization Survey (NCVS). *Criminology*, 48(1), 131-185.

Bennett, R. & Wiegand, R. (1994). Observations on crime reporting in a developing nation. *Criminology*, 32(1), 135-148.

Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J., Siukola, R. (2020). Väkivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpäpaperi 1/2020. Kirjoittajat ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos: Helsinki. Luettavissa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/139150/URN_ISBN_978-952-343-211-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y%3C

Block R. (1974). Why notify the police: The victim's decision to notify the police of an assault. *Criminology: An Interdisciplinary Journal*, 11(4), 555-569.

Blumstein, A. (2002). *Children, Youth, and Gun Violence*. Princeton University. *The Future of Children*, 12(2), 38-53.

Burcar, V. & Åkerström, M. (2009). Negotiating a victim identity: Young men as victims of violence. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention*, 10(1), 37-54.

Catalano, S., Smith, E., Snyder, H. & Rand, M. (2009). *Female Victims of Violence*. U.S. Department of Justice Office of Justice Programs: Washington DC, 1-8.

Coker, A. L., Smith, P. H., McKeown, R. E. & King, M. J. (2000). Frequency and correlates of intimate partner violence by type: physical, sexual, and psychological battering. *American Journal of Public Health*, 90(4), 553–559.

Coleman, C. & Moynihan, J. (1996). *Understanding Crime Data: Haunted by the Dark Figure*. Open University Press: Buckingham.

D'Alessio, S. J. & Stolzenberg, L. (1993). Socioeconomic status and the sentencing of the traditional offender. *Journal of Criminal Justice*, 21(1), 61-77.

Ellonen, N., Kivivuori, J. & Kääriäinen, J. (2007). *Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80*. Poliisiammattikorkeakoulu: Espoo ja Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki

Elonheimo, H. (2002). *Turun nuorten rikollisuus kyselyjen valossa*. Teoksessa Kivivuori, J. (toim.). *Nuoret rikosten tekijöinä ja uhreina*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 188. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki.

European Union Agency for Fundamental Rights (2021). *Crime, Safety and Victims' Rights*. Publications Office of the European Union: Luxembourg. Luettavissa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2021-crime-safety-victims-rights_en.pdf

Farrell, G. & Bouloukos, A.C. (2001). International Overview: A Cross-National Comparison of Rates of Repeat Victimization. *Crime Prevention Studies*, Vol. 12, 5–25.

Felson, R. B., Messner, S. F., Hoskin, A. W. & Deane, G. (2002). Reasons for reporting and not reporting domestic violence to the police. *Criminology*, 40(3), 617-648.

Felson, R. B., Savolainen, J., Aaltonen, M. & Moustgaard, H. (2008). Is the association between alcohol use and delinquency causal or spurious. *Criminology*, 40(3), 785-808.

Finkelhor, D. & Ormrod, R. K. (2001). Factors in the underreporting of crimes against juveniles. *Child Maltreatment*, 6(3), 219-229.

Flinck, A., Åstedt-Kurki, P. & Paavilainen, E. (2008). Intimate partner violence as experienced by men. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 15(4), 322-327.

Goudriaan, H., Wittebrood, K. & Nieuwbeerta, P. (2005). Neighbourhood characteristics and reporting crime: Effects of social cohesion, confidence in police effectiveness and socio-economic disadvantage. *British Journal of Criminology*, 46(4), 719-742.

Greenberg, M. S., Ruback, R. B. & Westcott, D. R. (1982). Decision making by crime victims: A multimethod approach. *Law & society review*, 17(1), 47-84.

Grove, L. E., Farrell, G., Farrington, D. P. & Johnson, S. D. (2012). Preventing Repeat Victimization: A Systematic Review. *Brottsförebyggande rådet/The Swedish National Council for Crime Prevention: Stockholm Luettavissa:*

[https://eprints.whiterose.ac.uk/116406/1/Grove%20et%20al%202012%20Preventing%20Repeat%20Victimization%20-%20A%20Systematic%20Review%20\(Bra\).pdf](https://eprints.whiterose.ac.uk/116406/1/Grove%20et%20al%202012%20Preventing%20Repeat%20Victimization%20-%20A%20Systematic%20Review%20(Bra).pdf)

Gutierrez, C. M. & Kirk, D. S. (2017). Silence Speaks: The Relationship between Immigration and the Underreporting of Crime. *Crime & Delinquency*, 63(8), 926-950.

Harris-McKoy, D. & Cui, M. (2013). Parental Control, Adolescent Delinquency, and Young Adult Criminal Behavior. *Journal of Child and Family Studies* 22(6), 836–843.

Hart, T. C. & Colavito, V. (2011). College student victims and reporting crime to the police: The influence of collective efficacy. *Western criminology review*, 12(3), 1-19.

Heimer, K. (1997). Socioeconomic Status, Subcultural Definitions, and Violent Delinquency. *Social Forces*, 75(3), 799-833.

Heiskanen, M. & Ruuskanen, E. (2011). Men's experiences of violence in Finland 2009. European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations (HEUNI): Helsinki.

Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.) (2006). Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221; Nuorisotutkimusverkosto / nuorisotutkimusseura julkaisuja 66; Nuorisosiain neuvottelukunta julkaisuja 33: Helsinki.

Hosmer Jr., D.W., Lemeshow, S. & Sturdivant, R.X. (2013). *Applied Logistic Regression*. Third Edition. John Wiley & Sons, Inc: New Jersey.

Hvitfeldt, T., Westerberg, S., Irlander Strid, Å., Frenzel, A. & Ashir, S. (2016). Nationella trygghetsundersökningen 2015. Om utsatthet, otrygghet och förtroende. Rapport 2016/1. Brottsförebyggande rådet: Stockholm. Luettavissa:

http://bra.se/download/18.47fa372d1520dfb2fc51c5e2/1452520810398/2016_1_NTU_2015.pdf

Kaukinen, C. (2002a). The help seeking of women violent crime victims: findings from the Canadian violence against women survey. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 22(7/8), 5-44.

Kaukinen, C. (2002b). The help-seeking decisions of violent crime victims: An examination of the direct and conditional effects of gender and the victim-offender relationship. *Journal of Interpersonal Violence*, 17(4), 432-456.

- Kelley, S. M., Zhang, Y. & O'Neal, E.N. (2022). To Report or Not to Report? A Focal Concerns Analysis of Victim Reporting Decisions Following Victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(21-22).
- Kidd, R.F. & Chayet, E.F. (1984). Why Do Victims Fail to Report? The Psychology of Criminal Victimization. *Journal of Social Issues* 40(1), 39-50.
- Kirk D. S., Papachristos A. V., Fagan J. & Tyler T. R. (2012). The paradox of law enforcement in immigrant communities: Does tough immigration enforcement undermine public safety? *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 641(1), 79-98.
- Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. (2018). *Kriminologia: Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Gaudeamus: Helsinki.
- Kivivuori, J. & Niemi H. (2017). Rikollisuutta kuvaavan tiedon lähteet. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori, J. (toim.) *Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 22/2017*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 1-6.
- Kivivuori, J. (2011). *Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context*. Oxford University Press, Oxford.
- Kivivuori, J. (toim.) (2009). *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94*: Helsinki.
- Kivivuori, J. (1998). Delinquenr phases – The case of temporally intensified shoplifting behaviour. *British Journal of criminology*, 38(4), 663-680.
- Kolttola, I. (2022). Rikollisuuden rakenne ja kehitys. Teoksessa Kolttola, I. (toim.) *Rikollisuustilanne 2021. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 52/2022*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 3-9.
- Kolttola, I. & Anning, L. (2022). Omaisuusrikokset. Teoksessa Kolttola, I. (toim.) *Rikollisuustilanne 2021. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 52/2022*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 87-113.
- Kortteinen, M., Tuominen, M. & Vaattovaara, M. (2001). Helsingin sosiaalimaantieteellinen rakenne ja pahoinpitelyrikollisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66(4), 318-328.
- Kotananen, R. & Smolej, M. (2014). Lähisuhteissa tehtyjen lievien pahoinpitelyiden syyteoikeuden muutos 2011: lakimuutoksen tavoitteet ja poliisitutkinnan ongelmat tapauksissa, joissa lähisuhdeväkivalta on toistuvaa. *Oikeus* 43(1), 7–29.
- KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (2024) Ristiintaulukointi. Verkojulkaisu. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto: Tampere. Viitattu 29.5.2024. Luettavissa: <https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/ristiintaulukointi/ristiintaulukointi.html>.
- Kääriäinen, J. & Sirén, R. (2011). Trust in the police, generalized trust and reporting crime. *European Journal of Criminology*, 8(1), 65-81.

- Laine, M. (2014). *Kriminologia ja rankaisun sosiologia*. Tietosanoma: Helsinki.
- Laitinen, A. & Aromaa, K. (1993). *Näkökulmia rikollisuuteen*. Hanki ja jää: Helsinki.
- Lappi-Seppälä, T. & Niemi, H. (2014). *Kontrolliviranomaisten toiminta*. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori, J. (toim.) *Rikollisuustilanne 2013. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 266. Tammerprint Oy: Helsinki, 271-302.
- Lappi-Seppälä, T. & Niemi, H. (2013). *Johdanto*. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori J. (toim.) *Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264. Hakapaino Oy: Helsinki, 4-5.
- Laub, J. H. (1981). *Ecological considerations in victim reporting to the police*. *Journal of Criminal Justice*, 9(6), 419-430.
- Lauritsen, J. & Laub, J. H. (2007). *Understanding the link between victimization and offending: New reflections on an old idea*. Teoksessa Hough, M. & Maxfield, M. (eds.) *Surveying Crime in the 21st Century. Crime Prevention Studies, Vol. 22*. Criminal Justice Press: Michigan, 55-75.
- Lehti, M., Suonpää, K. & Kivivuori, J. (2017). *Henkirikokset*. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori, J. (toim.) *Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa*. *Katsauksia 22/2017*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 13-48.
- Lehti, M. & Kivivuori, J. (2013). *Henkirikokset*. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori J. (toim.) *Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264. Hakapaino Oy: Helsinki, 15-52.
- Lehti, M., Sirén, R., Aaltonen, M., Danielsson, P. & Kivivuori, J. (2013). *Pahoinpitely- ja ryöstörikokset*. Teoksessa Lappi-Seppälä, T. & Kivivuori J. (toim.) *Rikollisuustilanne 2012. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 264. Hakapaino Oy: Helsinki, 53-96.
- Lehti, M. (2012). *Henkirikokseksä 2011*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 23/2012. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/56bab62e-8093-4df9-91d6-869fb590389c/content>
- Liimatainen, M. & Rantaeskola, S. (2022). *Toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi*. Poliisihallitus: Helsinki. Luettavissa: <https://poliisi.fi/documents/25235045/33939256/Toiminnallinen-k%C3%A4sikirja-l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivaltaan-puuttumiseksi-ja+ennalta-est%C3%A4miseksi-v8.pdf/37a14bb7-e4fc-df1b-35ce-c3df75063e8b/Toiminnallinen-k%C3%A4sikirja-l%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivaltaan->
- Lohr, S. L. (2019). *Measuring crime: behind the statistics*. Chapman and Hall: New York.
- Maddox, L., Lee, D. & Barker, C.J. (2011). *Police empathy and victim PTSD as Potential Factors in Rape Case Attrition*. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 2(26), 112-117.

- Maguire, M. & McVie, S. (2017). Crime data and criminal statistics: a critical reflection. Teoksessa Liebling, A., Maruna, S. & McAra, L. (toim.) *The Oxford Handbook of Criminology* (6th edition) Oxford University Press, Oxford, 163-189.
- Mattila, M. (2003). Ristiintaulukointi. Menetelmäopetuksen tietovaranto,. Verkko-oppimisympäristön tekstiosio 21.1.2003. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, Tampereen yliopisto:Tampere, 79-84.
- Menjívar C. & Bejarano C. (2004). Latino immigrants' perceptions of crime and police authorities in the United States: A case study from the Phoenix metropolitan area. *Ethnic and Racial Studies*, 27(1), 120-148.
- Mercier, P. J. (2002). Victim Reporting: Strategies to Increase Reporting. Teoksessa Moriarty, L.J. (toim.) *Policing and Victims*. Prentice Hall. Prentice Hall: Hoboken, New Jersey, U.S. 35-55.
- Meyer, S. (2016). Still blaming the victim of intimate partner violence. Women's narratives of victim desistance and redemption when seeking support. *Theoretical criminology*, 1(20), 75-90.
- Morgan, W. & Wells, M. (2016). It's deemed unmanly: Men's experiences of intimate partner violence (IPV). *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 27(3), 404-418.
- Myers, S. L. (1980). Why are crimes underreported? What is the crime rate? Does it "really" matter? *Social Science Quarterly*, 61(1), 23-43.
- Niemi, H. & Lappi-Seppälä, T. (2019). Rikosten ilmitulo. Teoksessa Niemi, H. (toim.) *Seuraamusjärjestelmä 2018: Kontrollijärjestelmä tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 38/2019*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 11-16.
- Nummenmaa, L. (2023). Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Tammi: Helsinki.
- Nummenmaa, L. (2021). Tilastotieteen käsikirja. Tammi: Helsinki.
- Näsi, M. & Danielsson, P. (2019). Pahoinpitely- ja ryöstörikkokset. Teoksessa Petri Danielsson (toim.) *Rikollisuustilanne 2018: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia 36/2019*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto:Helsinki, 37-64.
- Näsi, M. & Koltola I. (2022). Pahoinpitely- ja ryöstörikkokset. Teoksessa Koltola, I. (toim.) *Rikollisuustilanne 2021. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 52/2022*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki. 32-60.
- Persson, L. G. W. (1980). *Hidden Criminality – theoretical and methodological problems, empirical results*. Doctoral thesis. Stockholms universitet: Stockholm.
- Piispa, M. & Heiskanen, M. (2009). Alkoholien rooli naisten parisuhteessa kokeman väkivallan seurauksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 74(2009):1, 45-53.
- Piispa, M., Heiskanen, M., Kääriäinen, J. & Sirén, R. (2006). Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 225. Yhdistyneiden kansakuntien

- yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipoliitiikan Instituutti (HEUNI) Publication Series No. 51. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki.
- Ranpurwala, S. I., Berg, M. T. & Castell, C. (2016). Reporting crime victimizations to the police and the incidence of future victimizations: A longitudinal study. *PloS one*, 11(7), 1-12.
- Ruback, R. B., Gupta, D. & Kohli, N. (2004). Normative Standards for Crime Victims: Implications for Research and Policy. *Psychology and Developing Societies*, 16(1), 61-75.
- Salmi, V. (2007). Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 73. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki.
- Salmi, V., Kivivuori, J. & Aaltonen, M. (2015). Correlates of immigrant youth crime in Finland. *European Journal of Criminology*, 12(6).
- Savoie, J. (1999). Youth violent crime. *Juristat: Canadian Centre for Justice Statistics*, Ottawa, 19(13), 1-13.
- Sellin, T. (1932). The Basis of a Crime Index. *Journal of Criminal Law and Criminology* 22(3), 335–356.
- Sheu, C. P. & Chiu, S. P. (2012). Determinants of property crime victims to report to the police in Taiwan. *International Review of Victimology*, 18(3), 251-267.
- Sirén, R., Aaltonen, M. & Kääriäinen, J. (2010). Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Hakapaino Oy: Helsinki.
- Sirén, R. & Lehti, M. (2006). Musta maaliskuu? Väkivalta ja alkoholin kulutuksen kasvu vuonna 2004. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 222. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki.
- Sisäministeriö (2024). Rikollisuus Suomessa. Verkkosivu. Luettavissa: <https://intermin.fi/poliisiasiat/rikollisuus-suomessa>, viitattu 17.3.2024.
- Skinnari, J., Jonsson, A. & Vesterhav, D. (2019). Tystnadskulturer. En studie om tystnad mot rättsväsendet. Rapport 2019:10. Brottsförebyggande rådet: Stockholm. Luettavissa: https://bra.se/download/18.62c6cfa2166eca5d70ea8578/1614334364279/2019_10_Tystnadskulturer.pdf
- Skogan, W. G. (1984). Reporting Crimes to the Police: The Status of World Research. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 21(2), 113-137.
- Skogan, W. G. (1976). Citizen reporting of crime, some national panel data. *Criminology*, 13(4), 535-549
- Smolej, M. (2014). Kenelle väkivaltarikokset kasautuvat Suomessa? Poliisin tietoon tullut toistuva väkivalta ja sen uhrin. *Yhteiskuntapolitiikka* 79(2014):1, 21-37.
- Smolej, M. (2013). Katsaus toistuvaan rikoksen uhriksi joutumiseen ja sen ehkäisyyn. *Selvityksiä ja ohjeita* 48/2013. Oikeusministeriö: Helsinki. Luettavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/76499/omso_48_2013_uhrikokemu_s_32_s.pdf

Steven, D. L. (1998). The relationship between crime reporting and police: Implications for the use of uniform crime reports. *Journal of Quantitative Criminology*, 1(1), 61-81.

Suonpää, K. & Raeste, A. (2022). Henkirikokset. Teoksessa Koltola, I. (toim.) Rikollisuustilanne 2021. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia 52/2022. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. Helsingin yliopisto: Helsinki, 10-31.

Sutela, M. (2023). Mittausvirheet poliisin rikostilastojen haasteena. Poliisi 22.8.2023. Blogikirjoitus. Luettavissa: <https://poliisi.fi/blogi/-/blogs/mittausvirheet-poliisin-rikostilastojen-haasteena>, viitattu 13.3.2024

Tarling, R. & Morris, K. (2010). Reporting crime to the police. *The British Journal of Criminology*, 50(3), 474-490.

Thompson, M., Sitterle, D., Clay, G. & Kingree, J. (2007). Reasons for not reporting victimizations to the police: Do they vary for physical and sexual incidents. *Journal of American College Health*, 55(5), 277-282.

Tilastokeskus (2024a). Tietoon tulleet rikokset kansainvälisen rikosluokituksen (ICCS), ilmoitusvuoden ja tekokunnan mukaan 2006-2022. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tilastokeskus: Helsinki. Viitattu 4.3.2024. Luettavissa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rpk/statfin_rpk_pxt_13kq.px/

Tilastokeskus (2024b). Rikosten uhrit ja asianomistajat kansainvälisen rikosluokituksen (ICSS) mukaan vuonna 2021. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tilastokeskus: Helsinki. Viitattu 29.5.2024. Luettavissa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/fi/StatFin/StatFin__rpk/statfin_rpk_pxt13kv.px/,

Tilastokeskus (2024c). Päihdeiden alaisena tehtyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt, 2000-2022. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Tilastokeskus: Helsinki. Viitattu 4.3.2024. Luettavissa: https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rpk/statfin_rpk_pxt_13jh.px/,

Torrente, D., Gallo, P. & Oltra, C. (2016). Comparing crime reporting factors in EU countries. *European journal on criminal policy and research* 2016(2), 153-174.

Tseloni, A. & Pease, K. (2003). Repeat Personal Victimization: 'Boosts' or 'Flags'? *The British Journal of Criminology* 43(1), 196-212.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2023). Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Tutkimuseettinen neuvottelukunta: Helsinki.

Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. (2020). Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C: 22, 2. uudistettu painos. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos: Turku.

Töyrä, A. & Wigerholt, J. (2008). Nationella trygghetsundersökningen 2007. Teknisk rapport. Rapport 2008:5. Brottsförebyggande rådet: Stockholm .Luettavissa: http://bra.se/download/18.cba82f7130f475a2f180006737/1371914721999/2008_5_ntu_2007_teknisk.pdf

Vehkalahti, K. (2019). Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Verkkoversio. Helsingin yliopisto: Helsinki. Luettavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>

Vuorensyrjä, M., Rauta, J., Hämäläinen, E., Attila, H., Koivula, J., Ollila, P. (2023). Poliisibarometri 2022: Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta. Sisäministeriön julkaisuja 2023:25. Sisäministeriö: Helsinki. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165026/SM_2023_25.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Weiss, K. G. (2010). Too ashamed to report: Deconstructing the shame of sexual victimization. *Feminist Criminology*, 5(3), 286-310.

Westfelt, L. (2008). Brottsoffersbenägenhet att polisanmäla brott. Nationella trygghetsundersökningen. Rapport 2008:12. Brottsförebyggande rådet: Stockholm.

Wong, K. & Christmann, K. (2008). The role of victim decisionmaking in reporting of hate crimes. *Safer communities*, 7(2), 19-35.

Wong, M. L. & Van De Schoot, R. (2012). The effect off offender's sex on reporting crime to the police. *Journal of Interpersonal Violence*. 27(7), 1276-1292.

Wong, T. M. L., Slotboom, A.-M. & Bijleveld, C. C. J. H. (2010). Risk factors for delinquency in adolescent and young adult females: A European review. *European Journal of Criminology* 7(4), 266–284.

Xie, M. & Baumer, E. P. (2019). Crime Victims' Decisions to Call the Police: Past Research and New Directions. *Annual Review of Criminology* 2019(2), 217–240.

Åberg, L.-K. (toim.) (2021). Handbok för brottsoffer. Brottsofferjouren & MIELI Psykiska Hälsa Finland rf: Helsinki.

Liitteet

Liite 1. Uhrikokemusten määrien paikantuminen vastaajien keskuudessa

Uhrikokemusten määrä	N	%
0	3994	85.56
1	304	6.51
2	156	3.34
3	79	1.69
4	47	1.01
5	26	0.56
6	20	0.43
7	15	0.32
8	13	0.28
9	5	0.11
10	2	0.04
11	2	0.04
12	1	0.02
13	4	0.09
yhteensä	4668	100,00